

Невік беларусаў у польшчы

NR INDEKSU 366714

http://niva.iig.pl redakcja@niva.iig.pl

Цана 2,50 зл. (VAT 0%)

№ 15 (2813) Год LV

Беласток, 11 красавіка 2010 г.

Свет, Надзея, музыка, верш

PL ISSN 0546-1960

Тэкст і фота Міры ЛУКШЫ

— Я мела шчасце да знакамітых людзей, — кажа Надзея Артымовіч, паэтэса. Сорак гадоў таму, 5 красавіка 1970 г. у "Ніве" паказаўся яе дэбютанцкі верш *Ой ляцелі гусі*. На Літаратурнай старонцы "Белавежы" нумар 136. Дзякуючы Юрку Туронку, які заапекаваўся таленавітай маладой бяльшчанкай-студэнткай. — І рэдактары маіх вершаў, якія чуюць літаратуру, хоць гэта гісторык ці фізік. І гэта дзякуючы іх уражлівасці і ведам, сэрцу і духу я і мая літаратура ёсць такімі, якімі ёсць.

Сакавіцкае перадпрадвесне ў Бельску, Бельск і ўся зямля ў чаканні вясны. Надзея найбольш любіць прадвесне і канец лета. Іх далікатнаць ды смугу-непрадказальнасць. Піша лісты і свет піша ёй. Чытае. "Свет чытацкі інтэлігентны, бо інтэлігентны той, хто чытае". Сядзім у яе кватэры па вуліцы Пасвентнай, лунае музыка барока: Карэлі. Таямнічая Надзея, штодзень нешматмоўная, раскрывае свае таямніцы неахвотна, хоць паэт, мабыць, крыху эксгібіцыяніст?

 Не, шмат у гэтым крэацыі, літаратурнай крэацыі, усміхаецца таямніча паэтэса. — Паэзія не ёсць вівісекцыяй. Колькі ў ёй ёсць аўтара, ведае толькі ён. Калі разгледзець жыццё аўтара, мае яно супадзенні, але неабавязкова. Гэта такая матэрыя літаратурная. Крытык мае перад сабой верш, і абмяркоўвае яго па-свойму... Але для мяне важнае, што пісалі крытыкі, бо яны паказваюць пэўную рысу, аспект, у сэнсе творчасці... Але рассакрэціць аўтара? Як і чалавека — сама ведаеш... Праўда, твор, гавару пра верш, гэта таксама і акт адвагі. Але не ёсць гэта калька жыцця, асобы, нават індывідуальнасці. Тут патрэбная дыстанцыя. "Каву на лаву" выкладваеш, калі ідзеш на пра цу і пішаш CV.

Раздрапванне ран, крананне да болю. Гэтак думаем пра паэта, паэзію. Тэрэса Занеўская пісала: "Паэзія гэта падарожжа. У глыбіню душы. Пяро паэта — скальпель, які прабуе дакладна зняць першую скуру паэта. Але ніякі скальпель не з'яўляецца дасканалай прыладай. Гладкая скура працівіцца, даходзіць да цяжкіх скалечанняў, рысаў, ран, якія цяжка загойваюцца. Ніякія лякарствы тут не прыменіш, бо самакалечанні мусяць самавылечыцца. А працэс адзараўлення часта стэрылізуе скуру паэта з натхняльных бактэрыяў. Паэзія пастка. Пастка, засада, стоеная за кожным выказаным словам". Гэта пра Паэзію Надзеі, якая, ратуючы свет і сябе, прыручае слова, называючы

свет. Бельск, музыку, сябе. Словы не старэюнь.

Я нарадзілася ў вельмі добры час, калі гаворка пра рэдактараў. Пачалося з Туронка. І ад тае першай публікацыі, якую падрыхтаваў Валкавыцкі. Нашы сустрэчы былі нешматслоўныя. Рэдактар Георгій Валкавыцкі мае "нюх". І паявіўся мой тэкст на літаратурнай старонцы. Я думала, што ашалею ў Варшаве. "Ніву" я чытала ад першага класа. Маю першы нумар, з 1956 года. Я расла з "Нівай". І застаюся з "Нівай". У Варшаве таксама купляла "Ніву" на Свентакшыскай, што ідзе ад Новага Свету. Першым чытачом маіх тэкстаў быў спадар Юрка Туронак — чытаў яшчэ цёплыя тэксты. Я мела шчасце да людзей, да часу таксама, хоць некаторыя кажуць, што я не з таго часу; але з перспектывы гэта бачу. Калі б не Туронак, нічога не выйшла б. Знакамітае асяроддзе чытачоў, і літаратурных сяброў. Юрка Геніюш, Сакрат Яновіч, якога ведаю гадоў з сорак, памятаю нашы размовы... Сябры з Беларусі — Данута Бічэль, Юрась Пацюпа, Эдуард Мазько, Лявон Галубовіч, Уладзімір Дамашэвіч, Віктар Шніп і Людміла Рублеўская, Алесь Разанаў (з якім мы зрабілі супольныя "Дзверы"), людзі ад музыкі... "Ніўцы". Кола людзей, якое блізкае майму сэрцу і духу... Важная ўважнасць да людзей. А слова напісанае пяром у "Ніве" — не вырубіш тапаром!

Надзея, аўтарка васьмі тамоў беларускіх слоў, не паддавалася за гэтыя сорак гадоў ніякім кан'юнктурам, маўчала, бачыўшы больш чым іншыя, "упаўшы на зямлю чорную".

ой, ляцелі гусі грайце завіруйма ў танцы мы ўбачым іх крылы вялікія недасяжныя дайце нам гэтыя крылы мы ўзляцім над шырокім прасторам будзем смяяцца які наш свет малы і калі ўпадзем на зямлю чорную мы ўбачым свет вялікі і мы без крылаў

дзе яны

— Калі б не "Ніва", шмат чаго ў нас не было б. Гэтае, што ў "Ніве" напісана — усё важнае. Застаецца слова. Памірае ўсё — і чалавек, і камень, і расліна. Такі закон прыроды. І гэта ўсё. А зафіксаванае — ці праз пяць гадоў, ці дзесяць, ці дваццаць, ці сорак, так як і гэтая твая кніжачка для дзяцей — застанецца.

Словы Надзеі Артымовіч спрабавалі пераказаць і на іншых мовах польскай, сербскай, нямецкай, англійскай, рускай. Пасля гэтых першых гусей выйшлі "We śnie, w bólu słowa" (у перакладзе Яна Леанчука, Беласток 1979), "Роздумы" (Беласток 1981), "Сезон у белых пейзажах" (Беласток 1990), "З неспакойных дарог" (Мінск 1993), "Дзверы" (у сааўтарстве з Алесем Разанавым, Беласток 1994), "Лагодны час" (Люблін 1998), "Адплывае спакойнае неба" (Беласток 1999), "Жоўтая музыка" (Беласток 2005). Не шматслоўнасць выяўляе якасць, каштоўнасць паэзіі. Таму кожнае слова Надзеі Артымовіч чакаецца. І хоць адзначаюць каштоўнасць яе творчасці і яе асобы на агульнапольскіх і іншых форумах, чакаем яго тут, беларускага, роднага, жывога.

Што з Гайнаўкай... 🖝 4

Аляксей МАРОЗ

3 Мацеем Тэфэльскім пра перапіс насельніцтва 2011... © 5

Ілона КАРПЮК

КАФЕДРА БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ

Філалагічны факультэт Універсітэта ў Беластоку

запрашае на

Беларускія чацвяргі інтэрдысцыплінарны канверсаторый

15 красавіка 2010 праф. Сяргей КАВАЛЁЎ "Сучасная беларуская драматургія, напрамкі і ўмовы развіцця" 17.00, вул. Лінярскага 3, зала 1Б

Партызаны, партызаны...

Пра тое, што немцы з нашымі ваявалі, я ведаў з маленства. Мы

гулялі ў вайну і абавязкова ваявалі з немцамі. Не з рускімі, не з палякамі, і нават не са шведамі...

Толькі пазней я зразумеў, што мы жылі ў гэтай атмасферы вайны з немцамі з малога дзяцінства і да сталых гадоў. У школе мы не святкавалі Пасхі, Божага Нараджэння і Дня Волі, але заўсёды адзначалі дзень перамогі над Германіяй. Мы не ведалі пра агрэсію Гітлера ў 1939 годзе, не ведалі пра Ромеля і баі на афрыканскай тэрыторыі. Не ведалі нават і пра французскі "Супраціў". Ведалі толькі тое, што мы, беларусы, згубілі кожнага чацвёртага жыхара і што мы ваявалі супраць немцаў. А за каго? Пра гэта мы не думалі. Былі толькі немцы і нашы. Мы былі нашымі, а немцы былі немцамі, ворагамі, чужакамі, монстрамі, гадамі, фрыцамі, фашыстамі, катамі...

І толькі праз шмат гадоў я даведаўся, што ў нас, беларусаў, і акрамя немцаў былі іншыя ворагі. І што не немцы пабілі нашых больш за ўсіх. І што немцы, гэта не нейкія монстры, а самая звычайная нацыя, людзі, якія не толькі знакамітыя працоўнай дысцыплінай, добрай арганізацыяй, "Фальксвагенам", але і архітэктурай, літаратурай, музыкай...

Калі я вучыўся на гістарычным факультэце, у нас быў цэлы курс па Вялікай Айчыннай вайне. Не па паўстанні Каліноўскага, не па працяглых войнах з Іванам Грозным, не па паходах Давыда Гарадзенскага і нават не па Грунвальдскай бітве ўсё з тымі ж немцамі, а менавіта па Вялікай Айчыннай вайне. Мы жылі вайной, мы ёю дыхалі, мы ёю думалі і ўсе няўдачы, і эканамічныя, і палітычныя, і культурныя, спісвалі на вайну. Маўляў, каб не тая вайна з немцамі, у нас даўно быў бы рай на зямлі.

А ў нас, беларусаў, паводле афіцыйнай версіі, акрамя мужных ваяроў рэгулярнай арміі, былі яшчэ і партызаны. "Партызаны, партызаны, беларускія сыны…". Мы ў дзяцінстве нават і не ўяўлялі, што партызанам можа быць не беларус. Беларус і толькі беларус! А калі ты беларус, то абавязкова партызан.

I калі па ўсім Савецкім Саюзе дыктатарская ўлада спекулявала на эмоцыях, звязаных з Вялікай Айчыннай вайной, то на Беларусі яшчэ спекулявалі і разуменнем партызаншчыны.

Пазней я даведаўся, што і мае дзяды таксама ваявалі. І ў рэгулярным войску, і партызанілі таксама. Толькі не памятаю, каб яны тым хваліліся. Яны гэтым нават на ганарыліся. Доўга я пра тое разважаў, дадумваўся, чаму ўся краіна тым ганарыцца, а мае дзяды не. А неяк узяў і спытаў. І адзін дзед, і другі, адказалі па-сялянску, проста. Маўляў, чым тут ганарыцца. Такі быў час, што трэба было ваяваць. Ну і ваявалі. Але лепш было б без вайны.

Іншая рэч, што нехта спекуляваў на іх крыві і іх пакутах. І спекулянтаў было багата. Адны атрымлівалі кватэры, іншыя каўбасу, а самыя нябогія— гарэлку. Толькі такім як мае дзяды не трэба было гэтых ганебных падачак, як не трэба было той вайны ўвогуле. Бо не жабракі былі, а гаспадары. Яны і без ветэранскіх спекуляцый маглі зарабіць сабе на хлеб, сала і гарэлку. Не ўломкі былі, а людзі з гонарам. Таму пра тую вайну я даведаўся не ад іх, а ад няведаўшага вайны школьнага настаўніка.

Зараз, аказваецца, пасля доўгіх гадоў як памерлі мае дзяды, нейкія ветэраны сталі змагацца за тое, каб сайт "Беларускі партызан" не меў права на такую назву. Маўляў, абражае іх пачуцці. Але ж паслухайце, сайт носіць назву не "Савецкі партызан", а БЕЛАРУСКІ. А беларускімі партызанамі былі і легендарны герой дзед Талаш, і ваяр за волю і незалежнасць нашай Бацькаўшчыны Рагуля.

І яшчэ пытанне — дайце мне ветэрана Вялікай Айчыннай вайны, які бавіць час з ноўтбукам у інтэрнэт-сеціве і, лазячы там па апазіцыйных старонках, напароўся на сайт "Беларускага партызана" ды абразіўся назвай, а не заганарыўся ёй.

Якая ганьба для нашай нацыі. Зноў нейкія не нюхаўшыя пораху фальсіфікатары пачынаюць спекуляваць на паняццях ветэранства, партызаншчыны і змаганні з фашызмам. А навошта? Хіба для ганебных ваенных ільготаў, якія, атрымлівалі тыя, хто не ваяваў. Нездарма краму па ільготнай абслузе ветэранаў у Гародні ў народзе называлі крамай "У Гітлера".

І дзякуй Богу, што не ўсё на прозвішчы Гітлера грунтуецца. Ёсць яшчэ і сайт "Беларускі партызан", які, як і нашыя ваяры, не баіцца гаварыць праўду.

Віктар САЗОНАЎ

Размова аб Махнатым

Калі бя не трапіў у бальніцу, дык заўсёды знаходзіцца тэма для допісу. Так было і цяпер.

7 сакавіка хуткая дапамога адвезла мяне у Гайнаўку. Змясцілі мяне на выратавальным аддзяленні ў двухмеснай палаце. Маім сукватарантам аказаўся Сцяпан Клімюк, 72-гадовы пенсіянер з Махнатага. Паколькі мы амаль аднагодкі, дык з прыемнасцю ўспомнілі будні канца пяцідзесятых гадоў, калі ў Махнатым актыўна працаваў драмгурток і квітнела культурна-асветная дзейнасць. Я тады працаваў інструктарам БГКТ у Гайнаўскім аддзеле, а Сцяпан Клімюк (як раней выявіў) — манцёрам радыёвузла на пошце ў Старым Корніне. Вось што захавалася ў маёй памяці з та-

– Завадатарам культурнай дзейнасці на Гайнаўшчыне былі арганізацыі ЗМВ, БГКТ і ЛПЖ. У Махнатым ініцыятыву трымаў гурток Беларускага таварыства. Моладзь ставіла беларускія п'есы, арганізавала танцавальныя вечарыны. Месцам сустрэч была школа, паколькі не было святліцы. Дарадчыкамі моладзі былі настаўнікі, а ў Махнатым — кіраўнік школы Клаўдзій Карпюк. З Махнатага выходзіў Аляксандр Сельвясюк — старшыня Грамадскай рады, якая змяшчалася ў Старым Корніне. Яго дачка, Марыся, была душой калектыву. Разам са сваячніцай Верай Назарук арганізавалі мерапрыемствы ў сваёй вёсцы ды выязджалі з канцэртамі ў навакольныя сёлы.

Запамяталася мне такое вось здарэнне. Самадзейнікі з Махнатага мелі прыехаць з пастаноўкай у Кузаву. Калі я ставіўся ў Махнатае, дык выявілася, што адной дзяўчыне маці не дазваляе ехаць. Я вымушаны быў адмяніць канцэрт у сваёй вёсцы. Сказаў старшыні ЗМВ, каб самі арганізавалі вечарыну, затым падаўся назад. Было гэта, здаецца, у навагодні вечар або на Вадохрышча. З таго часу засталіся ў маёй памяці Славік Краська, Марыся Сапяжынская і Люся (прозвішча не запамяталася), Ніна Ярашук, вясковая скупшчыца малака, яе муж Генэк, шафёр фінансавага аддзялення Павятовай рады Сярожа Калішук і малодшы ад яго Алёша — вясковы музыкант, ды браты Кудэрскія з Карыціскаў. Старэйшы, Кірыла, працаваў начальнікам пошты, а малодшы, Павел, сакратаром у Грамадскай радзе ў Старым

Корніне. Вёска была сельскагаспадарчым і рэлігійным цэнтрам для наваколля. Тут працаваў сельскагаспадарчы кааператыў і змяшчалася адна з большых праваслаўных парафій. Штогод 7 жніўня адзначаўся тут дзень св. Ганны (зараз таксама, але ў меншых памерах). У тадышні час вернікі гурмою падаваліся на богаслужэнне пешшу, часта басанож або на фурманках, бо такой тэхнікі як зараз не было. Гэта была "другая Грабарка", — гаварылі многія. І мне прыходзілася гасцяваць на Ганну ў Кудэрскіх, пасля ў Грышы Мароза ў Старым Беразове.

3 таго часу прайшло шмат гадоў і многае перамянілася. Таму рад быў паслухаць навінак ад сукватаранта па палаце.

- Ды што ж зараз цікавага ў Махнатым? — пытаю сябру.
- Вёска старэецца, гаворыць Сцяпан. — Многія адышлі з гэтага свету. Няма ўжо Славіка Краські. Два гады таму памёр...
- А ягоная жонка, здаецца, з цыганкай быў жанаты?...
- У Беласток з дзецьмі перасялілася... Вера Назарук шмат гадоў таму выехала ў Польшчу і невядома дзе зараз знаходзіцца. Санька Сельвясюк і Карпюк адышлі ў краіну вечнасці. Памёр і Марысін брат, Янка. Марыся закончыла вышэйшую адукацыю і выйшла замуж за агранома з Корніна. Муж таксама памёр. Ніна Ярашук з Генэкам пераехалі ў Гайнаўку. Нажылі ўласны дом, затым разышліся. Цяжка сказаць, што нас чакае, з сумам завяршае Сцяпан Клімюк. Пры нашым здароўі не лічу на даўгавечнасць...

Пасля ранняга медыцынскага агляду майго прыяцеля выпісалі дамоў, хоць ён гаварыў, што не найлепш сябе адчувае. Але правілы на выратавальным аддзяленні няўмольныя: два дні абследавання, паніжаюць ціск крыві... і дамоў. Мяне яшчэ пакінулі на ноч у шпіталі. Неўзабаве змясцілі новага кватаранта. Але гэта ўжо іншая гісторыя.

Уладзімір СІДАРУК

Вачыма еўрапейца

Змены на пагранпераходах

Незалежна ад таго, што ў сувязі з чэмпіянатам Еў-ропы Еўра-2012 прыяры тэтам цяпер з'яўляецца разбудова і мадэрнізацыя пагранпераходаў на польска-ўкраінскай мяжы, падляшскаму

ваяводу Мацею Жыўну, яму толькі вядомымі спосабамі, удаецца здабываць грошы таксама на паправу пагранпераходаў на польска-беларускім адрэзку. Нядаўна мы пісалі ў "Ніве" аб дастасаванні пагранперахода ў Кузніцы-Беластоцкай да патрабаванняў Шэнгенскага паразумення. Гэты праект паглыне агулам каля 6 млн. еўра, з чаго 85 прац. удалося атрымаць ад нарвежскага Міністэрства замежных спраў. Гэтая інвестыцыя мае быць завершана ў першым квартале будучага года. Ваяводскай управе

ўдаецца пакарыстацца грашыма ў рамках Праграмы трансгранічнага супрацоўніцтва Польшча — Беларусь — Украіна 2007-2013. 8 млн. еўра ў рамках гэтай праграмы будзе выкарыстана на пабудову інфраструк туры дарожнага пагранперахода ў Полаўцах. Каля 900 тыс. зл. будзе расходавана на гэтую мэту з дзяржбюджэту. Працы ў Полаўцах будуць працягвацца васемнаццаць месяцаў. Маюць тут узнікнуць новы галоўны будынак, будынкі дэталёвага кантролю, павільён мытнага кантролю легкавушак, павільён варты, паветкі. Будуць тут таксама м.інш. вальеры для сабак, пункт для рэнтгенаўскіх прылад і пункт для мерання паліва. Таксамы новая інфраструктура ўзнікне на чыгуначным пагранпераходзе ў Семяноўцы.

— Гэта будзе таксама сучасны, а можа яшчэ нават больш мадэрны пагранпераход, чым гэты ў Кузніцы, — пераконваў у апошні час журналістаў ваявода Мацей Жыўна.

Грошы на гэтую мэту перадала Швейцарска-польская праграма супрацоўніцтва. Агулам да 2012 г. будзе выдаткаваных на пабудову інфраструктуры на пагранпераходзе ў Семяноўцы больш за 7 млн. швейцарскіх франкаў, з чаго 85 прац. сфінансуюць швейцарцы. Будуць пабудаваны адміністрацыйныя будынкі памежнай аховы, мытнай палаты і інспектарата фітасанітарнага кантролю, кацельня, энергетычныя і водаправодныя падключэнні ды каналізацыйныя сеткі, а таксама м.інш. разгрузачная рампа, новыя дарогі, тратуары, стаянкі, а ўся тэрыторыя разам з даязнымі дарогамі мае быць асветлена. Тут таксама будуць размешчаны вальеры для сабак памежнай аховы. Будзе падубавана лётнічша для верталётаў, кантрольная кладка над пуцямі і гаражы. Агулам да 2012 г. на польска-беларускія пагранпераходы будзе выдадзена ў пераліку на польскія злоты каля 79 мільёнаў, з чаго еўрасаюзныя сродкі на гэтую мэту складуць каля 69 мільёнаў злотых.

— Гэта аграмадная сума для выкарыстання рэгіянальнымі фірмамі. Дзякуючы гэтым грашам узнікнуць таксама новыя месцы працы, — сказаў у час прэс-канферэнцыі ваявода. — Гэтая разбудова неабходная хоць бы па прычыне планаванага ўступлення ў сілу дамовы аб малым памежным руху з Беларуссю. Існуючае на пагранпераходах у Полаўцах і Семяноўцы часовае абсталяванне заменіцца ў аб'екты на высокім цывілізацыйным узроўні і будзе служыць перш за ўсё паправе якасці пагранічнага і мытнага кантролю.

Ваявода прадбачыў таксама, што пасля 2012 г., значыць, пасля чэмпіянату Еўра-2012, рушаць мадэрнізацыйныя працы на пасажырска-таварным пагранпераходзе ў Баброўніках. У сваю чаргу ў сувязі з пабудовай фабрыкі ІКЕА ў Арлянскай гміне, на яго думку, варта абмеркаваць магчымасць пракладкі да таго месца шырокіх пуцей. Здаецца, глядзеўшы на інвестыцыйныя планы ў Полаўцах і Семяноўцы, а ў будучыні ў Баброўніках і на іншых пагранпераходах, можа і вакол рачнога пагранперахода ў Рудаўцы, падляшскаму ваяводу ўдаецца цывілізацыйна даганяць Еўропу.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Аўтобусны прыпынак у Кладзеве знаходзіцца перад будынкам Шындзельскага лясніцтва. Каля згаданага будынка дзве драўляныя скулытуры ў чалавечы рост. Пытаю мужчыну ў лясной форме, што стаяў непадалёку, пра час устаноўкі скулытур, а ён вельмі неахвотна адказвае, што стаяць яны там здаўна; усялякі гаспадар неахвотны няпрошанаму госцю, які занадта цікавіцца ягоным панадворкам — нават певень ці гусак уяўляюць сябе ў ролі ахоўнікаў панадворкавага парадку і ўзнімаюць непрыязны крык...

Сама вёска Кладзева невялічкая, але шмат у ёй высокіх драўляных старэйшых крыжоў; новых крыжоў з металічнага пракату там няма. Мне такія старыя крыжы даспадобы, бо ў іх закладзена малітва, якая спадарожнічала іх выкананню; ці такая ж малітва спадарожнічае пракату новых крыжоў — не маю ўпэўненасці. А на драўляным крыжы малітву можна нават выразаць у час яго выканання...

Пару разоў праязджаў я праз Кладзева, але не заўважыў асаблівага помніка зараз за вёскай; а ідучы без спешкі відаць больш. Сам помнік складзены з двух пасівелых валуноў, на верхнім ледзь трымаецца невялікі каваны крыж. А побач помніка ўквечаная магіла з крыжам, але без ніякай пісанай інфармацыі. У Кладзева не хацелася мне вяртацца, бо ўступіла ў мяне надзея, што пра такую асаблівасць даведаюся ў вельмі недалёкай суседняй Трасцянцы, што ў Янаўскай гміне.

Афіцыйна гэтая вёска называецца Тшцянкай; вельмі падобна называецца вёсачка з другога боку Саколкі, якую чыноўнікі назвалі Тшцяно (яно падвойнае: Старое і Новае), а народ называе яе Трасцяно. Назвы гэтых мясцовасцей, мабыць, выйшлі ад трысця, якое папольску называецца trzcina, а выводзіцца са стараславянскага слова trst. Апошняе захавалася за славенскай назвай горада Trst, які ў італьянцаў атрымаў назву Trieste, а ў іншых плямён вядомы як Triest...

У Трасцянцы ўдалося мне пагаварыць з адной толькі пажылай жанчынай, што выйшла акурат на двор, якая не ўмела мне нічога пра той займальны аб'ект каля Кладзева сказаць, бо сама яна жыве ў той вёсцы толькі два гады. У хаты не хацелася заходзіць, бо ад тых хат, з панадворкаў выязджала шмат самаходаў, магчыма што ў касцёл, у дзень Звеставання.

Трасцянка, адносна невялікая, у ёй каля трыццаці панадворкаў. Яшчэ шмат людзей абрабляе там зямлю. У вёсачцы дзве мураваныя капліцы, шмат даўнейшых крыжоў; каля расхадных дарог на канцы вёскі ёсць ажурны чыгунны крыж з 1893 года.

Падаюся ў бок Новай Волі, асфальтоўкай, што злучае Янаў з Саколкай праз непрацяглы лес. Перад Новай Воляй адкрываюцца марэнавыя ўзараныя бугаркі, адно толькі часта сярод поля відаць астраўкі з кучамі камянёў. Маю ўвагу прыцягвае далёкі будынак, якога сілуэт асацыюецца мне з храмам...

У адным са старэйшых будынкаў заўважаю жалезныя краты ў акне; мужчына побач паінфармаваў мяне, што раней была там пошта, якая была закрыта звыш дзесяці гадоў таму. Заходжу ў недалёкую краму, у ёй ціхенька, за прылаўкам мала-

ды прадавец, а за столікам на крэсле старэйшы мужчына. Вось у іх я задумаў і даведацца пра той аб'ект каля далекаватага ад іхняй вё-

скі Кладзева. І тут здарыўся вельмі нечаканы сюрпрыз. Прадавец адхіліўся на канец прылаўка і ўзяў адтуль мне кніжку. Была гэта манаграфія *Janów і okolice*, аўтарства Рамуальда Буйвіцкага, выдадзеная ў мінулым годзе...

— Там павінна пра той помнік нешта быць, — сказаў прадавец.

А старэйшы маўклівы мужчына ўстаў ад століка, каб вызваліць мне месца. Сапраўды, як належыць сур'ёзнай манаграфіі, была ў ёй патрэбная мне інфармацыя. Вось гэты абзац: "Tuż przy drodze prowadzącej z Trzcianki do Kładziewa stoi krzyż ufundowany w 1844 r. Okoliczna ludność nazywa go krzyżem świętojańskim. W istocie jest to kapliczka, mająca postać uwieńczonego koroną bloku kamiennego z wykutą wnęką na figurkę św. Jana Nepomucena. Obok znajduje się grób żołnierza radzieckiego Gruzina Dymitra Czamary, który został zastrzelony w czasie II wojny światowej z niemieckiego samolotu. Skromny grób z metalowym krzyżem, zawsze zadbany, widać, że pozostaje pod opieką pobliskich mieszkańców".

Пры нагодзе кніжнай згадкі пра каплічку спытаў я прадаўца пра той аб'ект воддаль Новай Волі, які мне раней здаўся быць менавіта каплічкай. І ён мне пацвердзіў, інфармуючы, што за вёскай ёсць праваслаўная капліца і могілкі, на якіх хаваюць праваслаўных выхадцаў з тамашняга наваколля. Бо амаль усе праваслаўныя з наваколля Новай Волі раз'ехаліся па гарадах. Мясцовыя ж католікі належаць да парафіі ў Сакалянах, адно тыя, што жывуць на супрацьлеглых калёніях моляцца ў касцёле ў Маеве, бо ім туды бліжэй.

— Дарога ў напрамку тых праваслаўных могілак адыходзіць за хатай нумар шэсць, — паінфармаваў

мяне ветлівы прадавец. — Тою дарогай можна зайсці і ў Маева.

Падаўся я ў бок названых аб'ектаў, якіх я ў тамашнім наваколлі не спадзяваўся. У згаданай манаграфіі Янаўскай гміны ёсць вытрымкі з гісторыі мясцовага праваслаўя. У пачатку XIX стагоддзя ў Новай Волі было шмат уніятаў, якія належалі да прыхода ў Кузніцы. У 1837 годзе быў заснаваны праваслаўны прыход у Саколцы і ў 1876 годзе вернутыя ў праваслаўе вернікі з Новай Волі на іх уласную просьбу бы-

лі далучаны да Сакольскага прыхода, бо ў Саколку з Новай Волі бліжэй. У 1908 годзе ў Новай Волі была ўзведзена царква і заснаваны прыход, да якога далучана 536 душ праваслаўных вернікаў са ста дванаццаці хат з Новай Волі, Ялоўкі, Хвашчэва і Лісіх Нор. Раней праваслаўных вернікаў было значна больш, але ў выніку талеранцыйнага царскага ўказа ад 1905 года шмат іх перайшло ў каталіцтва. Тамашнія людзі адыходзілі ад праваслаўя не толькі дабравольна. Працытую яшчэ раз фрагмент манаграфіі: "24 czerwca 1907 r. pozwolenie na zbudowanie kaplicy otrzymał komitet budowy kaplicy w Majewie. Prowadził on w okolicznych wsiach zbiórkę materiałów i pieniędzy na zamierzoną inwestycję. W raporcie z 28 kwietnia 1912 r. wojskowy naczelnik powiatu sokólskiego, donosząc o tym cywilnemu gubernatorowi grodzieńskiemu, informował, że po zebraniu wiejskim w Nowowoli, na którym poruszono sprawę zbiórki pieniędzy na cerkiew, w domach prawosławnych powybijano szyby, a drzwi wysmarowano nieczystościami. Jako przykład podał Annę Michałowską. W jej mieszkaniu dopóty wybijano szyby w oknach, aż przeszła na katolicyzm".

Царкоўка з могілкамі распаложана на жвіровай марэне, з якой падабрана ўжо крыху жвіру. На могілках спаткаў я трое людзей — мешанае мясцовае сужонства і жанчына з Саколкі, — якія наводзілі веснавыя парадкі. Пагутарыў я з імі. Канфесійны ціск трымаўся тут мацней у пасляваенны час, м.інш. мясцовыя партызаны-саланіннікі прымусілі аднаго жыхара Ялоўкі павянчацца ў касцёле. Яны спалілі таксама царкву. Аўтар манаграфіі напісаў: "Latem 1946 г. nieznani bliżej partyzanci obłożyli cerkiew snopami skoszonego zboża i podpalili. Nie zdołano z jej wnętrza czegokolwiek uratować". Мой суразмоўца прывёў крыху іншую версію здарэння. Менавіта тыя партызаны гналі ў адлюднай царкве самагонку і напэўна правяралі моц і смак свайго вырабу. Пяршак быў настолькі моцны, што мужыкі ап'янелі, зацерушылі агонь і ўсё згарэла. Пасля амністыі мясцовыя змагары выехалі недзе на захад і канфесійнае дакучанне спынілася. Можна было думаць пра адбудову царкоўкі, а гэта таксама прыняло вельмі займальны абарот, быў жа час рашучага атэізму... Зноў працытую аўтара манаграфіі: "W początkach lat siedemdziesiątych bezskuteczną prośbę o pozwolenie na budowy cerkwi lub kaplicy cmentarnej w Nowowoli zanosił do władz wojewódzkich dziekan prawosławny z Sokółki, ks. Włodzimierz Parfien. Kiedy zabiegi kapłana nie przyniosły żadnego efektu, wówczas rozpoczęła starania mieszkanka tej wsi Stefania Dobreńczyk. W Urzędzie Wojewódzkim została przyjęta przez odpowiedniego urzędnika, który usłyszawszy prośbę spracowanej kobiety, zlekceważył ją zupełnie i miał zapytać z uśmiechem: To wy babciu chcecie budować cerkiew? Tak? A jeśli tak, to budujcie. Ale słowa urzędnika p. Stefania potraktowała poważnie i przekazała je zainteresowanym mieszkańcom Nowowoli. (...) Bezinteresownie kierował budową Jan Bakun, a pracowali na budowie wszyscy dorośli wyznawcy prawosławia z okolicy. Gdy władze zauważyły wzniesiony stan surowy niewielkiej świątyni, rozpoczęto dochodzenie, wszak budowę prowadzono bez niezbędnej dokumentacji i urzędowego pozwolenia. Trudno było przypisać winę dziekanowi sokólskiemu, który stwierdził, iż nic mu na ten temat nie wiadomo. Natomiast Stefania Dobreńczyk wskazała urzędnika w województwie, który dał ustne pozwolenie, nie працяг 📽 11

Пакупкі са скрыгатам

Сколькі разоў спыняюся ля касы ў гайнаўскім Каўфландзе, столькі разоў напамінаецца мне заметка Жэні Мартынюк, надрукаваная ў "Ніве" некалькі месяцаў назад. Спадарыня Жэня скардзілася, што ў бельскім Каўфландзе касіршы гэтак хутка перакідваюць на прылаўку тавар, што кліент не паспявае яго пакласці ў возік у нармальны спосаб. "Пацешу маю паважаную сяброўку па пяры, што гэтая з'ява выступае і ў Гайнаўцы. Відаць, такі каўфландскі стандарт. 16 сакавіка касірша так шпурнула маім мяшочкам цукру, што ён аж лопнуў. На жаль, я, стоячы ля прылаўка і ледзь паспяваючы хапаць кіданы мне тавар, не заўважыў гэтага. Толькі як прыехаў у Белавежу дадому і пачаў разгружаць торбы з пакупкамі, сцвердзіў, што шмат цукру проста высыпалася з мяшочка ў торбу.

Але гэта не адзіная дрэнная з'ява ў гайнаўскім Каўфландзе. Нервуюць мяне вельмі мужчыны, якія чакаюць кліента з пакупкамі ля ўвахода ў краму, або проста за ім бягуць, і прапануюць адстаўку імі самімі возіка. Вядома, што тут не ідзе пра добры ўчынак, а пра тую залатоўку ў ручцы возіка. Да пэўнага часу займаўся гэтым заняткам нейкі высокі бландзін. Нават з асабістай культурай, бо калі яму адмовіць, то, здаралася, што ён нават прасіў у кліента прабачэння. Потым за пакупнікамі хадзіў нейкі брунет, які паводзіў сябе даволі нахабна. Зараз гэтую "прафесію" перанялі школьнікі, якія ходзяць за пакупнікамі пераважна вечарамі.

Гэтымі дрэннымі з'явамі ніхто не цікавіцца, ні кіраўніцтва гайнаўскага Каўфланда, ні паліцыя, ні школа, ні самі бацькі гэтых падлеткаў. Прыкра! Пётр БАЙКО

ЧОРНА-БЕЛЫЯ ДУМКІ

Калі прыязджаю ў новае месца ці краіну, шукаю лакальнай кухні, а таксама мясцовага піва. Каб у Беластоку не было рэгіянальнага рэстарана (не гавару пра меню па-беларуску)! Адзіны рэстаран "Гродна" стаў цяпер "Півярняй-Варка". Якая прыгожая назва! Быццам перанесеная са Шлёнска! Але ж тут Падляшша і адзін рэстаран ці бар не павінен называцца "Варка", толькі "Шкварка" з півам "Лідскае".

Міраслаў ЗДРАЙКОЎСКІ

Калі глянуць на мінулае Гайнаўкі, акажацца, што ў агульным яно было надзвычай ласкавае для гэтай мясцовасці, маючы на ўвазе бурнае яе развіццё і вельмі хуткае пераўтварэнне невялікага прыпушчанскага пасёлка ў дрэваапрацоўчы горад. Аднак змены адбываліся ў вялікай ступені коштам суседа — Белавежскай пушчы, якая наймацней была знішчана ў час нямецкай акупацыі і ў міжваенны перыяд. Суседнія гарады Нарва, ці Кляшчэлі доўгімі стагоддзямі набіралі тэмпы развіцця, але так і асталіся невялікімі мясцовасцямі. За Бельскам-Падляшскім каля тысячы гадоў гісторыі і гэты горад у адміністрацыйным і гаспадарчым плане толькі ў невялікай ступені апярэджвае Гайнаўку. Немцы, якія ў час Першай сусветнай вайны будавалі дрэваапрацоўчыя прадпрыемствы на тэрыторыі сённяшняй Гайнаўкі, і англічане, якія ў пачатку міжваеннага перыяду наглядалі за маштабнай высечкай старых і тоўстых дрэў у Белавежскай пушчы, вывозілі драўніну, але адначасна давалі імпульс бурнаму развіццю невялікай мясцовасці, якая хутка станавілася прамысловым асяродкам (у 1925 годзе жыло тут ужо 4 тысячы людзей). Хаця звычайным работнікам Гайнаўкі ў міжваенны перыяд жылося цяжка і дзеля паправы ўмоў працы і павелічэння заробкаў арганізавалі мітынгі і забастоўкі, то ўсё ж такі мелі яны на акраіне пушчы жыллё і зараблялі грошы, якія давалі магчымасць пракарміць сем'і. Аднак у міжваенны перыяд на развіцці прамысловасці ў Гайнаўцы мала скарысталі жыхары пушчанскіх і прыпушчанскіх вёсак, бо на працу прымаліся ў галоўным прыезджыя, якія шукалі працу ў дрэваапрацоўчых і іншых новаадкрытых прадпрыемствах у мясцовасці, якая яшчэ перад вайной пачынала прыпадобнівацца да мястэчка. У 1939 годзе жыло ў Гайнаўцы ажно 17 тысяч чалавек, але іх колькасць моцна ўпала ў час вайны (да 8 тысяч). Многа ўжо пісалася, як мясцовым беларусам перад вайной цяжка было знайсці нават самую нізкаплатную работу ў гайнаўскіх прадпрыемствах, але тады тлумачылася, што людзі з вёсак (якраз нашых) непрыстасаваныя да эфектыўнай працы ў прамысловасці.

Многа памянялася пасля Другой сусветнай вайны, калі на работу ў гайнаўскіх прадпрыемствах сталі паступаць у галоўным беларусы з навакольных сёл. Тады ў многіх рэгіёнах Польшчы яшчэ намнога бурней стала развівацца прамысловасць і палякі найчасцей ехалі за працай у вялікія прамысловыя асяродкі, з якімі не магла раўняцца Гайнаўка, ні па тэмпах развіцця, ні па прапанаванай зарплаце ці жыллёвых умовах. Канешне, як на тэрыторыю, якуя сёння займае Гайнаў скі павет, Гайнаўка стала вялікім прамысловым асяродкам, які пачаў развівацца хуткімі тэмпамі. Стаў таксама расці лік жыхароў, ствараліся штораз новыя прадпрыемствы. У 1951 годзе, калі ў горадзе жыло каля 10 тысяч людзей, Гайнаўцы былі прысвоены гарадскія правы, а ў 1954 годзе стала яна павятовым цэнтрам і была ім да адміністрацыйнай рэформы ў 1975 годзе, калі былі зліквідаваны паветы.

На развіцці горада скарысталі

мясцовыя беларусы

Несумненна на гаспадарчым і адміністрацыйным росквіце Гайнаўкі крыху страціў Бельск-Падляшскі, бо яна часткова высмактала маладыя вясковыя кадры. Яшчэ пасля вайны ніхто

Гайнаўка стала цэнтрам дрэваапрацоўчай прамысловасці, а ў самім Гайнаўскім прадпрыемстве дрэваапрацоўчай прамысловасці працавала нават пад 2 тысячы чалавек (зараз знаходзіцца тут Фабрыка мэблі групы "Фортэ")

і не разлічваў, што Гайнаўка па колькасці жыхароў, сваім гаспадарчым і адміністрацыйным патэнцыялам стане даганяць Бельск. Калі памерыць гаспадарчы росквіт Гайнаўкі ў сямідзесятых гадах вартасцю прададзенай вытворчасці, дык яна абагнала тады не толькі Бельск-Падляшскі, але таксама Ломжу і Сувалкі. У гэтым часе так хутка ўзнікалі новыя месцы працы ў Гайнаўцы, асабліва ў дрэваапрацоўчай прамысловасці, што прадстаўнікі некаторых прадпрыемстваў сталі самі ездзіць па вёсках у пошуках работнікаў. У гэтым перыядзе наглядаўся самы вялікі прырост колькасці жыхароў і адначасна самае вялікае перасяленне людзей з навакольных вёсак у Гайнаўку. Тады доўга трэба было стаяць у чарзе па кватэру ў блоку і частка маладых людзей, якія засноўвалі сем'і, з дапамогай бацькоў будавалі сабе дамы.

Гайнаўка стаяла на

канкрэтнай прамысловасці

У Гайнаўцы першыя прадпрыемствы займаліся дрэваапрацоўкай. Спачатку адсюль выязджалі піламатэрыялы і драўляныя паўфабрыкаты. Пасля ў Гайнаўцы пачалі выконвацца штораз больш складаныя вырабы з драўніны і яшчэ ў 1938 годзе ў Дрэваапрацоўчым прадпрыемстве Дзяржаўных лясоў працавала ажно 1521 асоба.

Пасля вайны дрэваапрацоўчая прамысловасць ізноў стала хутка разрастацца, а ў сямідзесятых гадах толькі ў Гайнаўскім прадпрыемстве дрэваапрацоўчай прамысловасці працавала ўжо пад 2 тысячы асоб. Хаця гэтае прадпрыемства пазней прадавала разнародныя складаныя драўляныя вырабы, людзі надалей называлі яго "тартаком", а некаторыя так называюць і цяпер.

У пяцідзесятых гадах было створана Гайнаўскае прадпрыемства сухой дыстыляцыі драўніны. Спачатку ў ГПСДД, якое сталі называць "хімічнай", працавала пад 400 асоб, а выконваліся там між іншым драўнінны вугаль і тэрпентын. У сямідзесятых гадах у гэтым прадпрыемстве было ўжо каля 800 працаўнікоў і былі пастаўлены новыя тэхналагічныя лініі па вытворчасці актыўнага драўніннага вугалю, які выкарыстоўваўся, між іншым, у фармакалогіі і спажывецкай прамысловасці. Таксама ў сямідзесятых гадах моцна абмежавалася эмісія з комінаў гэтага прадпрыемства шкодных для здароўя газаў і спыніўся выпуск самых таксічных вадкіх адкідаў у рэчку Лясную.

Гайнаўскае прадпрыемства машыннай прамысловасці для лясніцтва было адкрытае на базе даваенных механічных варштатаў. У міжваенны перыяд рамантаваліся там паравозы і вагоны для вузкакалейкі, па якой транспартавалася драўніна з лесу ў прадпрыемствы. Новае машыннае прадпрыемства стала прадукаваць станкі і іншыя дрэваапрацоўчыя машыны. Пазней пашырыла яно сваю прапанову на станкі для іншых галін прамысловасці. Вырабы з гэтага прадпрыемства прадаваліся ў Польшчы, ішлі на экспарт у Савецкі Саюз ды краіны Еўропы, Азіі і Афрыкі. Спачатку ў ГПМП працавала больш за 150 асоб, а ў сямідзесятых гадах іх лік пабольшаў ажно пад 600 працаўнікоў.

Прадпрыемства лясной прадукцыі "Лес" пачало дзейнічаць у шасцідзесятых гадах на базе раней існуючага аднайменнага кааператыва. Займалася яно скупкай зёлак, ягад, грыбоў, лясных фруктаў і іх перапрацоўкай. Пазней прадпрыемства "Лес" пашырыла сваю дзейнасць на абмежаваную дрэваапрацоўчую прадукцыю і праз яго стала праходзіць дзічына. Нашы гаспадары ведаюць гэтае прадпрыемства як скупшчыка вырабаў з саломы, якія масава вырабляліся, між іншым, у Дубіцкай, Кляшчэляўскай і Арлянскай гмінах. У сямідзесятых гадах прадпрыемства "Лес" вырошчвала сваю ракіту, а вырабы з яе і саломы, а таксама дзічыну і многія іншыя прадукты прадавала на экспарт. У васьмідзесятых гадах у гэтым прадпрыемстве працавала больш за 300 асоб.

Вялікі Акруговы малочны кааператыў у пачатку шасцідзесятых гадоў атрымаў новыя тэхналагічныя лініі па перапрацоўцы малака. Тады працавала ў ім больш за 150 чалавек. Пасля разбудовы і мадэрнізацыі кааператыва ў васмідзесятых гадах было ў ім ужо больш за 250 працаўнікоў. Так, як у выпадку іншых гайнаўскіх прадпрыемстваў, у малочным кааператыве працавалі людзі з самой Гайнаўкі і наваколля. У працоўны дзень першыя аўтобусы ўжо пасля пятай гадзіны раніцы выязджалі з найбольш аддаленых ад горада вёсак на Гайнаўшчыне, каб сабраць і давезці працаўнікоў на работу ў шэсць гадзін раніцы. Гайнаўка, на жаль, мела не толькі адмоўнае ўздзеянне на Белавежскую пушчу, але і на кандыцыю навакольных сёл, якія сталі пусцець. З гэтых вёсак моладзь стала перасяляцца ў Гайнаўку і іншыя гарады.

Спыненне гаспадарчага развіцця Гайнаўкі распачалося пасля палітычных і гаспадарчых перамен у Польшчы.

(заканчэнне ў чарговым нумары)

— Што павінна нас зацікавіць найбольш у перапісе насельніцтва, які пройдзе ў 2011 годзе?

У ім будуць новыя рэчы. Паяўляецца справа мовы, якой карыстаемся ў хаце, роднай мовы. Гэта пакажа як сапраўды выглядае сітуацыя меншасцей. Ціск, які ставіцца на мову, будзе новым і важным паказчыкам. Зразумела, можа быць сітуацыя, што ў хаце гаворым па-польску, але прызнаем сябе, скажам, беларусамі. Тут прафесар Садоўскі прапануе шмат розных ідэнтыфікацый. Для мяне пры такіх умовах зразумелым з'яўляецца, што такая асоба прыналежыць нацыянальнай меншасці. Аднак дакладнае вызначэнне колькі і якія меншасці ў нас пражываюць гэта не справа нацыянальнага перапісу. Перапіс гэта паказчык, дае вобраз этнічнай, нацыянальнай разнароднасці. Але гэта не навуковая прылада для акрэслення колькасці грамадзян іншай нацыянальнасці.

— Ці, ведаючы вынікі папярэдняга перапісу ды сітуацыю меншасцей у нашым ваяводстве, можна акрэсліць нейкія накірункі. Як можа фармавацца колькасць меншасцей ў гэты раз?

- З пункту гледжання ўпаўнаважанага па справах меншасцей мяне найбольш цікавіць дзейнасць меншасных арганізацый, але назіранне за ўсялякімі мерапрыемствамі, як для прыкладу нядаўні юбілей Віктара Шведа ці фестываль "Беларуская песня" напэўна не адлюстроўваюць колькасці беларусаў у Беластоку. Ідучы гэтым следам, назіранне за праваслаўнымі таксама не дае сапраўдных вынікаў, бо ведаем, што ёсць шмат асоб, якія лічаць сябе праваслаўнымі і палякамі адначасова. Таму спакойна чакаю вынікаў перапісу.
 - Спакойна ці з нецярплівасцю?
- Спакойна (*cmex*). Найбольш тады напэўна скажуць рэакцыі меншасных асяроддзяў. Іх яркасць пакажа ці прылады ў якасці перапісу дастаткова, ці аднак трэба шукаць іншых метадаў.
- Ці з часу папярэдняга перапісу атмасфера ў грамадстве неяк выразна памянялася? Ці спрыяе зараз адкрытым дэкларацыям розных тоеснасцей?
- Зразумела, увесь час сітуацыя мяняецца. Яшчэ восем гадоў таму шмат было страху. Зараз пачуццё бяспечнасці расце і, наадварот, пачуццё боязі змяншаецца. Гэта адбываецца паступова і няспынна з 1989 года. Бачу іншыя пагрозы, крыху на абочыне перапісу. Назваў бы я гэта "гетызацыяй меншасці". Гэта абмежаванне дзейнасці ў сэнсе крыніц фінансавання. Зараз асноўнымі з'яўляюцца МУСіА ды Маршалкоўская ўправа. Вельмі мала грошай на гэтую дзейнасць знаходзіцца ў гмінных бюджэтах. Застануцца толькі такія выспы. Безумоўна, трэба пашыраць свядо-

2011 перапіс насельніцтва

З Мацеем Тэфэльскім, сацыёлагам ды ўпаўнаважаным падляшскага ваяводы па справах меншасцей гутарыць Ілона Карпюк.

масць арганізацый наконт магчымасцей знаходжання сродкаў, але таксама прыцягваць да нашага рэгіёна турыстаў і інвестараў. Цікавай прапановай з'яўляецца стварэнне ў рамках місіі польскамоўнай праграмы пра меншасці на Радыё Беласток.

- Вяртаючыся да змен, здаецца, усё ж такі па-рознаму яны наступаюць у горадах і ў вёсках. Ці гэтая несуразмернасць змен можа паўплываць на вынікі перапісу?
- Падзел на вёску і горад можна палічыць крыху штучным па двух прычынах. Па-першае, міграцыя, двухступенная — з вёскі ў горад па сярэднюю адукацыю ды ў вялікі горад па вышэйшую адукацыю ці працу. У вялікім горадзе на чалавека ўплываюць таксама ананімнасць, рост бяспечнасці, меншы ўплыў на нас асяроддзя, суседзяў, іхніх ацэнак. З другога боку маса людзей спрыяе імкненню да асіміляцыі, схіляе стаць падобным да большасці. Гэта можа быць пагрозай. Іншы небяспечны працэс гэта паступовае абязлюдзение нашых вёсак, ці ў выніку міграцыі, ці старэння жыхароў. Тут таксама паяўляецца "выспаватасць" жыцця меншасці. Тым больш, што пакінутыя гаспадаркі засяляюць гэтак званыя "варшавякі". Прыезджыя набываюць хаты і разбіваюць ранейшую структуру насельніцтва.
- Пытаю пра розніцу між горадам і вёскай, бо ў нашу рэдакцыю прыйшоў ліст ад чытача. Гаварыў ён з солтысам сваёй падсямятыцкай вёскі наконт перапісу, а солтыс сказаў яму, што ва ўсіх дакументах яны запісаны палякамі, то няма пра што гаварыць. Дзе тут свядомасць?
- Ёсць патрэба працы меншасных арганізацый, зразумела. У нас тут пакутуе ўсходняя "пашпартная свядомасць", які ты запісаны ў пашпарце, такі ты і ёсць. Але думаю, што сёння будзе невялікі адсотак тых, якія кіруюцца гэтым прынцыпам. Іншая справа, што ў гэты раз перапіс не будзе ахопліваць цэласці грамадства. Калі не памыляюся, будзе гэта выбарачнае абследаванне значнай яго часткі, вялікае, але аднак выбарачнае абследаванне. І будзе яно ісці на двух узроўнях. Апытанне і непасрэдны кантакт з перапісчыкам, але таксама апытанне па інтэрнэце. Лепшую падрыхтоўку перапісчыкаў забяспечыць абучэнне, якое будуць весці Галоўная статыстычная ўстанова ды ваяводскія ўправы, а не гмінныя, што раней паўплывала на выпадковасць задзейнічаных перапісчыкаў.
- Ці карыстанне з інтэрнэт-перапісу можа даць больш аб'ектыўныя вынікі? Не фільтруюцца яны перапісчы-
- Абсалютна так. Ёсць час задумацца над кожным пытаннем. Помню папярэдні перапіс, калі перапісчык запаўняў фармуляр на капоце маёй машыны. З другога боку не будзе месца на маніпуляцыю ці сорам прызнацца перад чужым да іншай нацыянальнасці.
- А можа варта, каб меншасныя арганізацыі ўсе свае сілы накіравалі на прамоцыю і арганізацыю магчымасці перапісацца па інтэрнэце? Скарыстаць са школ, асяродкаў культуры, гмінных управаў і ствараць там пункты для пе-

рапісу? Тым больш, што інтэрнэтызацыя нашых вёсак не такая вялікая.

- Шмат такіх дзядоў і бабуляў вельмі добра карыстаецца інтэрнэтам.
- Наогул тыя, якія жывуць у сем'ях з трох пакаленняў.
- Аднак тут таксама падсцерагае небяспека. Калі сарганізуем такія пункты, варта помніць, што часам лягчэй нам адкрыцца перад чужым, чым перад знаёмым. Важнае, калі б давялося сарганізаваць такія пункты, каб памочнікі не сядзелі і не глядзелі ў экран, калі нехта будзе даваць адказы на пытанні перапісу, толькі памагалі пры тэхналагічных справах. Аднак у кожным шаленстве свой метад. Думаю ўсё ж такі, што вынікі інтэрнэт-перапісу могуць быць больш верагоднымі.
- Паводле даных статыстычнай установы, якія мы прэзентавалі ў "Ніве", аказваецца, што з тэрыторыі заселенай на Падляшшы беларусамі за апошніх восем гадоў знікла адна гміна. Гэта, здаецца, не можа пазітыўна паўплываць на вынікі перапісу?
- Безумоўна, будуць ніжэйшыя. У асноўным за справай абезлюдзення. Трэба таксама помніць пра гэты горад, у якім меншасці расцярушаны ў масе ананімных людзей. Зараз грамадскія ўмовы больш спрыяльныя для таго, каб прызнаваць сябе часткай меншасці, але, парадаксальна, той факт, што дзесяцігоддзямі прыналежнасць да меншасці была сарамлівай справай, а "простая" мова была знакам ніжэйшага статусу давялі да таго, што зараз свае карані ці іншую нацыянальнасць прызнае менш асоб. Помню, калі я прыехаў у 1970-х гадах на Беласточчыну і недзе ў час уборкі бульбы папаў у Чыжоўскую гміну. Пытаў я пра дарогу ў Гайнаўку, а людзі адказвалі мне на "простай" мове. Задумаўся я праз момант ці не пераехаў я выпадкова мяжу. Аказваецца, што не. Гэтая каларытнасць была цудоўнай з'явай, але з-за сораму людзі адыходзілі ад гэтай мовы і тоеснасці, асабліва ў гарадах. Таму і сёння так мала людзей прызнаецца да сваёй нацыянальнасці.

— У перапіс зноўку вяртаецца пытанне пра веравызнанне.

- Раней былі спробы вызначыць колькасць вернікаў паасобных канфесій, але надалей многія думаюць, што веравызнанне гэта тэма табу. Чытаў я апошнім часам артыкул праф. Грабоўскай, якая сцвярджае, што даследаванне па тэме веравызнанняў зараз адно з лягчэйшых.
- Як бачыце сваю ролю ў час падрыхтоўкі да перапісу?

— Чакаю перад усім вынікаў пробнага перапісу. Ён напэўна пакажа, як спрацавалі пытанні, як яны ўспрымаюца і як рэагуюць людзі на канкрэтныя пытанні, у тым ліку пра нацыянальнасць, мову, веравызнанне. Думаю, што арганізацыі меншасцей павінны таксама за гэтым сачыць і неяк прамаваць ідэю перапісу. Найлепш было б, калі б дзеля вынікаў перапісу аб'ядналі свае сілы і ў нашым рэгіёне працавалі супольна ў карысць задавальняючых вынікаў. Найважнейшае, каб як найбольш людзей сказала праўду, кім сябе адчувае.

Прапала малая радзіма

Надышоў час, калі і на мінулае, і на дзень сённяшні ў імя будучыні можна паглядзець без прадузятасці, шчыра і адкрыта асэнсаваць перажытае і вызначыць сваё стаўленне да тых ці іншых падзей. Такое здарылася 12 сакавіка на сустрэчы з Лявонам Хлябічам — загадчыкам Семяноўскага вадасховішча. Яго двухгадзінны даклад лічу адным з лепшых з ліку 150 сустрэч, наладжаных да гэтай пары Цэнтрам прамоцыі рэгіёна "Чарлёнка" ў Гайнаўцы. Дакладчык прыпомніў непапраўную бяду, якая здарылася жыхарам вёсак Боўтрыкі, Лука, Гарбары, Рудня і калёній Будаў, Тарнопаля і Бахуроў, якіх выселілі, калі сталі будаваць штучны вадаём. Тады разбурылася мясцовая супольнасць, іх самабытная культура, традыцыі. А ў кожнай вёсцы былі свае рамеснікі — кавалі, млынары, шаўцы, краўцы, сталяры, печнікі, рымары, музыканты, гадзіншчыкі, фатографы, рашотнікі, ганчары, бондары, ткачыхі... Гэтыя апошнія па-майстэрску ткалі на кроснах народныя ўзоры. Перш за ўсё жылі тут добрыя, сумленныя, працалюбівыя людзі. Іх песні несліся далёка па чыстай, рыбнай рацэ Нарве.

Цяпер усё, што будавалася вякамі, знішчана. Прапала малая радзіма. Людзі па сённяшні дзень поўныя суму, тугі па страчаных краявідах з пералётнымі птушкамі. Лявон Хлябіч памятае сотні буслоў, якія збіраліся на скошаных палях і сенажацях перад адлётам у вырай. Жудасныя ўспаміны ўсведамдяюць нам трагедыю разбуранай супольнасці. Перасяленцы жывуць у блоках у Бандарах, але аказваецца, што атрымалася не так як марылася, што жывуць у адчужэнні.

Лявон Хлябіч — адукавваны чалавек, аўтар некалькіх кніжак. Цяпер працуе ён над кнігай пра Белавежскую пушчу. У ходзе сустрэчы адзін слухач назойліва пярэчыў дакладчыку і гаварыў, што ў сказанае ім не верыць, або не разумее. Спадар Хлябіч адказаў яму, што гэта не праблема веры, толькі ведаў.

На сустрэчы абмяркоўваліся таксама планы і перспектывы развіцця турызму вакол Семяноўскана вадасховішча— на тэрыторыі Міхалоўскай і Нараўчанскай гмін.

Любіць і шанаваць жанчын

Восьмае сакавіка — Міжнародны дзень жанчын. У гэты дзень заўважаю густоўна апранутых жанчын і мужчын з кветкамі ў руках, якія накіроўваюцца ў Гайнаўскі дом культуры. Там мясцовае аддзяленне Польскага саюза пенсіянераў і інвалідаў наладзіла адмысловую вечарыну, прымеркаваную да жаночага свята.

Старшыня пенсіянерскай арганізацыі Мікалай Чыквін, прывітаўшы сабраных, расказаў пра значэнне жанчын у нашым грамадстве і ў штодзённым жыцці. Затым мужчыны-арганізатары запрасілі жанчын за стол. Пры пячэнні, цукерках, фруктах, напоях і шампанскім паплылі ўспаміны пра маладосць, мінулае жыццё і сённяшні дзень.

Віктар БУРА

3 р **К**

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Хочаш быць паўрэатам — вывучай бепарускую мову!

— Шаноўнае спадарства! Запамятайце гэтыя прозвішчы, — заўважыў куратар Ежы Кішкель, уручаючы спецыяльныя ўзнагароды, — яны, магчыма будучыя лаўрэаты Нобелеўскай прэміі!

Свае словы прызнання падляшскі куратар асветы выказаў у бок патройных лаўрэатак прадметных конкурсаў: Аляксандры Конюх, Магдалены Монікі Рысейка, Анны Мушынскай і Дамінікі Зайкоўскай. Залатую пяцёрку Падляшскага ваяводства ў 2009/10 навучальным годзе завяршыў Матэвуш Кордаш-Ліпскі з Ломжы, лаўрэат чатырох конкурсаў: па англійскай і польскай мовах, па гісторыі і па матэматыцы.

Падвядзенне вынікаў прадметных конкурсаў для пачатковых школ адбылося 31 сакавіка ў ПШ N $^{\circ}$ 19 у Беластоку.

Нам прыемна адзначыць што Аляксандра Конюх — вучаніца ПШ № 4 у Беластоку і ад прадшколля вывучае беларускую мову. Оля — лаўрэатка па гісторыі, беларускай і польскай мовах ды фіналістка па нямецкай. Яе класная сяброўка Дар'я Вапа — лаўрэатка двух конкурсаў: па гісторыі і беларускай мове, фіналістка па нямецкай і польскай мовах. Званне лаўрэата па беларускай мове Дар'я заваявала тройчы, упершыню як вучаніца чацвёртага класа пачатковай школы! Другая наша падвойная лаўрэатка — Караліна Ткачук з бельскай "тройкі". Пяцікласніца заваявала званне лаўрэата па матэматыцы і польскай мове. Таксама Ева Ляўчук з ПШ у Нарве — лаўрэатка па беларускай і рускай мовах.

Прыемна таксама адзначыць, што сярод залатой пяцёркі найлепшых школ апынулася бельская "тройка". У гэты раз "тройка" мае дзесяць лаў-

рэатаў: па польскай (Каміль Сцепанюк, Марта Зінкевіч, Кацярына Хмур, Караліна Ткачук), па рускай (Адрыян Іванюк, Сафія Нідэ, Уршуля Сліўка, Марыя Мартынюк), па матэматыцы (Караліна Ткачук і Марта Вершыцкая).

Срод лаўрэатаў мы сустрэлі так-сама нашых сяброў-навучэнцаў бе-

ларускай мовы з Нарвы. Разам з Нінай Абрамюк прыехалі аж чатыры школьнікі. Апрача згаданай Евы Ляўчук званне лаўрэатаў па рускай мове заваявалі Крыстыян Венцко, Ярэмія Кос і Паўліна Ваўжэнюк.

На канец вернемся на наш беластоцкі панадворак, а канкрэтна ў ПШ N $^{\circ}$ 4. Школа ганарыцца аж дзевяццю

лаўрэатамі (пяць званняў заваявалі Аляксандра Конюх і Дар'я Вапа). Ранг школы падбілі яшчэ чатыры лаўрэаты па рускай мове: Магладена Бабік, Аліна Варшыцкая, Юрка Карачуні Міхал Саевіч. Апрача апошняга, усе пералічаныя лаўрэаты — навучэнцы беларускай мовы ад прадшколля.

Такая фантастычная і прэстыжная выпадковасць спрацавала першы раз у гісторыі беластоцкага школьніцтва! Ці трэба лепшую рэкламу нашым беларускім класам?!

У 2009/10 навучальным годзе праводзілася дзесяць прадметных конкурсаў: па польскай, англійскай, нямецкай, беларускай і рускай мовах, гісторыі, матэматыцы, прыродзе, інфарматыцы і пластыцы. У спаборніцтвах прыняло ўдзел аж 3027 вучняў, з ліку якіх 225 атрымалі званне лаўрэата прадметнага конкурсу. Найбольш, бо аж 91 лаўрэат, па матэматыцы, найменш — 6 — па беларускай мове. Першае месца па колькасці лаўрэатаў заняла ПШ № 32 у Беластоку, якая ганарыцца 16 лаўрэатамі. Якія дадатковыя прывілеі ва ўзнагароджаных? Усе пераможцы прадметных конкурсаў, як і фіналісты, могуць паступаць без экзаменаў у любую гімназію краіны. Яны маюць таксама атрымаць навуковую стыпендыю маршалка Падляшскага ваяводства (350 злотых у месяц). Інфармацыю пра стыпендыі шукайце на зломе мая і чэрвеня на сайце www.wrotapodlasia.pl.

Паколькі не ўсе лаўрэты па беларускай мове даехалі ў Беласток, мы яшчэ раз назавем іх прозвішчы. Сярод шасці пераможцаў апынуліся: Аляксандра Конюх і Дар'я Вапа з ПШ № 4 у Беластоку, Юстына Іванюк і Аляксандра Іванюк з ПШ № 6 у Гайнаўцы, Дамініка Картюк з Дубіч-Цакоўных і Ева Ляўчук з Нарвы. Дзве з іх падвойныя лаўрэаткі, а Аляксанда Конюх трапіла ў залатую пяцёрку. Словам — поспех на "пяць з плюсам"!

Тэкст і фота Ганны КАНДРАЦЮК

Конкурс пра Чарнобыль

Заўсёды, на зломе красавіка і мая, вяртаемся ўспамінамі да катастрофы ў Чарнобылі.

Мы таксама прапануем задумацца над паслядоўнасцямі самай страшнай прамысловай катастрофы XX стагоддзя. Праўда, многія з нас адразу махнуць рукой, бо ці звычайны чалавек мае ўплыў на такія страшныя рэчы? Аказваецца — мае! Нашым абавязкам з'яўляецца памятаць пра людскія трагедыі, якія прынесла з сабой катастрофа. Што можам зрабіць? Шмат. Трэба дапамагаць пацярпелым, памятаць пра іх трагічны досвед, пашытадь пра іх трагічны досвед, пашы-

раць свядомасць пра паслядоўнасці радыяцыі. Нашае жыццё цесна сплялося з тэхнікай, таму трэба ведаць, што апрача палёгкі і камфорту тэхніка нясе і пагрозу. Часам настолькі страшную, бо, як у выпадку радыяцыі, непрыкметную простым вокам.

Конкурс прапануем, традыцыйна ўжо, у форме апытальніка. Адказы па адрасе **zorka@niva.iig.pl** (або традыцыйным спосабам па пошце) дасылайце да 1 мая 2010 г.

Удзельнікаў чакаюць вартасныя ўзнагароды.

1. Аварыя атамнай электрастанці

- ў Чарнобылі ўспыхла:
 - а) 30 красавіка 1915 г.,
- 6) 1 мая 1945 г.,
- в) 26 красавіка 1986 г.
- 2. Якія краіны свету найбольш забруджаныя ў выніку катастрофы:
 - а) Беларусь і Украіна,
 - б) Уганда,
 - в) Аргенціна.
- 3. Колькі людзей атрымала статус пакрыўджаных ад катастрофы:
 - а) 10 тысяч,
 - 6) 200 aco6,
- в) 1 мільён дзяцей і 2 мільёны дарослых.
- 4. Якія самыя частыя хваробы ад радыяцыі:
 - а) рак шчытавіднай залозы,

- б) воспа,
- в) інфаркт.
- 5. Якія самыя лепшыя супрацьдзеянні ў абліччы няшчасця:
 - а) змена месца жыхарства,
 - б) купанне ў рацэ,
 - в) спажыванне цыбулі.
- 6. Хто сёння пражывае ў забруджанай зоне:
 - а) хатняя жывёла,
- б) дзікая звярына: мядзведзі, ваўкі, рысі, дзікія коні...
 - в) турысты.
- 7. Якая ікона Божай Маці з'яўляецца заступніцай чарнобыльцаў:
 - а) Жыровіцкай Божай Маці,
 - б) Будслаўскай Божай Маці,
 - в) Чарнобыльскай Божай Маці.

Калі нехта з нас успамінае Белавежу, адразу мае на думцы векавечную пушчу, нацыянальны парк і, зразумела, зуброў. Мала хто ведае, што мясцовасць мае цікавае мінулае, у якім паяўляліся значныя ў гісторыі Польшчы і Вялікага Княства Літоўскага асобы.

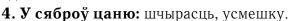
Першае вядомае паселішча паўстала тут на пераломе XIV і XV стагоддзяў. Аднак не знаходзілася яно ў месцы сённяшняй Белавежы, толькі ва ўрочышчы Старая Белавежа. Якраз у гэтым месцы знаходзіўся двор, у якім прабывалі так вядомыя асобы як князь Вітаўт ды кароль Ягайла. Абодва ўладары пабывалі тут у 1409 годзе, калі ў пушчы праходзіла палявойска, якое мела ўдзельнічаць у Грунвальдскай бітве.

Чарговыя каралеўскія палацы пабудаваны былі ў Белавежы пры панаванні Жыгімонта Старога, а пасля ў часы Стэфана Баторыя.

Напрыканцы XVI стагоддзя каралеўскі двор перанесены быў на тэрыторыю сённяшняй Белавежы. Чарговы драўляны палац пабудаваў у Белавежы кароль Польшчы Аўгуст III Саксонскі. Знаходзіўся ён на ўзгорку ў сённяшнім палацовым парку. Якраз Аўгуст III Саксонскі 27 верасня 1752 года сарганізаваў адно з найбольшых у гісторыі Белавежы паляванне. Памяткай ад гэтай падзеі з'яўляецца абеліск пастаўлены непадалёк палаца. ванне з мэтай нарыхтоўкі мяса для Надпісы на ім на польскай і нямец-

Галерэя Зоркі

- 1. Імя і прозвішча: Дарка Вапа
- 2. Твой любімы прадмет: гісторыя і англійская
- 3. У жыцці хачу стаць: журналісткай, таму што люблю пазнаваць новых людзей.

- 5. Не люблю: шпінату, п'яных людзей, вучыцца.
- 6. Па-беларуску размаўляю: з бацькамі, дзядуляй і бабуляй, з некаторыямі сябрамі і настаўнікамі.

Куратар Ежы Кішкель віншуе Дарку

- 7. Кніжка якая мяне захапіла: «Летуценніца з Астэнды» Эрыка-Эмануэля Шміта.
- 8. Падабаецца мне музыка: T.Love, Guns «N»Roses, Nirvana.
- 9. Люблю размаўляць з: сяброўкамі пра музыку, пакупкі, кніжкі.
- 10. У "Зорцы" падабаецца мне: польска-беларуская крыжа-
- 11. Чаму: магу пазнаць словы, якіх я яшчэ не чула.

кай мовах інфармуюць хто прымаў удзел у паляванні і якая звярына была тады ўпалявана. Абеліск знаходзіцца ў Белавежы па сённяшні дзень.

У 1784 годзе ў Белавежы пабываў апошні кароль Польшчы Станіслаў Аўгуст Панятоўскі. Паляванне з яго ўдзелам было апошнім каралеўскім паляваннем у гісторыі Белавежы і Белавежскай пушчы.

У 1795 годзе Белавежа пераходзіць ва ўладанне расейскіх цароў. У гісторыі пушчы распачаўся перыяд візітаў цароў ды развіцця самой Белавежы.

Міхась СЦЕПАНЮК

ват славуты музычны герой, Sgt. Рерper, з дыска "The Beatles" выдадзенага 1 чэрвеня 1967 года, паўплываў на назву гурту: "Green Реррег". Так назвалі сябе этыя малойчыкі. А можа эта па прычыне арамату зялёнага перцу і яго ўплыву на смак страваў, у гэтым выпадку — музычных.

Калі слухаю "Green Реррег" здаецца мне, што безупынна яны прагульваюцца па дзесяцігоддзях і стылях, застаючыся аднак у традыцыі гард-рока. Раз гучаць як "Aerosmith", іншы раз як лепшыя грандж-выканаўцы. Я ўпэўнена, што з часам яны памяняюць плынь, але цешыць, што ўмела карыстаюцца лепшымі традыцыямі мінуўшчыны.

"Калі хочаш, каб цанілі цябе ва ўсім свеце, найлепш спявай на англійскай мове". Найчасцей гэта спрайажаецца, хаця ёсць і выпадкі, калі этнічныя мовы і традыцыі ў музыцы прынеслі выканаў-

цам вялікую папулярнасць. Цешыць ці не, "Green Реррег" спявае па-англійску. Гэта напэўна вынік халоднага, рацыянальнага рашэння, як у выпадку гурту "The Toobes", якое можа хутка прынесці задавальненне і канкрэтныя прапановы. Канешне, хацелася б, каб маладыя гурты спявалі на беларускай мове, але "Green Реррег" з роду тых, якія праўдападобна спявалі на расійскай мове. Тады можа лепш, каб па свеце несліся галасы, што ў Беларусі ёсць выдатныя гурты, чымсьці, што ў Беларусі спяваюць па-расійску.

"Green Реррег" узнік у 2007 годзе, але, думаю, музыкі толькі што дарастаюць да сур'ёзнай працы і прамоцыі. Галоўнае, што яны перакананы ў сваім таленце, магчымасцях і гатовы прысвяціць мноства энергіі, каб здабыць папулярнасць і прызнанне ў якасці прафесійнаi bosovko@o2.o

Музыка з кайфам

Музыка з перцам: "Green Pepper"

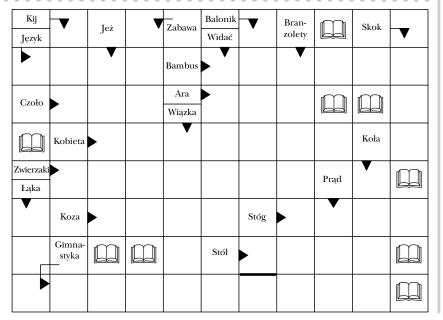
Польска-беларуская крыжаванка № 15 Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Ад-

казы, з наклееным кантрольным талонам, на працягу трох тыдняў дашліце ў "Зорку". Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 11:

Ян, нос, Шклоў, за, алей, ляснік, ар, вясна, карал, корт, як. Знак, яна, рай, спявак, сяло, шанс, клін, лекар, ой, аўторак.

Узнагароды, запісныя кніжкі, выйгралі Габрысь Кузьмін, Паўліна Паплаўская, Эва Галёнка з Бельска-Падляшскага, Оля Галёнка, Рафал Вакулюк з Арэшкава, Наталля Сямяцкая, Войцех Лаўрыновіч, Ілона Ялоза, Магда Свентахоўская, Уршуля Васілюк з Новага Корніна. Віншуем!

Маладыя галасы заўсёды высока ацэньваюцца — у іх жа надзея. Нашыя героі хваляцца, што іх сайт наведваюць слухачы з усёй Ейропы, а яшчэ і з Афрыкі, Кітая ці Японіі. Гэта можа сведчыць пра высокія амбіцыі і дальнабачныя планы на будучыню. Бубнача Янку Сапегу любоўю да музыкі "заразіў" бацька, таксама музыкант, Аляксандр Сапега. Не сумняваюся, што і бацькі іншых удзельнікаў гурту мелі на іх уплыў. Калі хлопцы ў сярэднім у 17-гадовым узросце пішуць, што іх музычныя інспірацыі гэта "Whitesnake", "Led Zeppelin", "Red Hot Chili Peppers", "Grand Funk Railroad", "The Beatles" ці "Deep Purple" гэта абазначае, што добры ўплыў на іх мелі невыпадковыя людзі. Можа і на-

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

Трэба памятаць аб сваёй гісторыі

У белліцэях і белгімназіях штогод ладзяцца святкаванні Акту 25 Сакавіка. Сёлетнія 92-я ўгодкі абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі адзначаліся вучнямі і настаўнікамі нашых школ у асноўным у сам дзень свята. Аднак вучні Бельскага белліцэя рашыліся правесці ўрачыстасць у дзвюх частках. У святочны дзень сустрэліся яны з былымі настаўнікамі сваёй школы, глядзелі беларускія фільмы, а сваю радасць ад славутага мінулага рашыліся выявіць пасля Вялікадня, з песнямі і гульнямі. Па арганізацыйных прычынах на 26 сакавіка пералажылі святкаванні настаўнікі і вучні бельскай "тройкі".

Лінейка і фільмы ў Гайнаўцы

Белгімназісты Комплексу школ з дадатковым навучннем беларускай мовы ў Гайнаўцы пад наглядам настаўніцы беларускай мовы Анны Каліноўскай наладзілі ўрачыстую лінейку, а белліцэісты глядзелі дакументальныя фільмы аб падзеях, якія спадарожнічалі абвяшчэнню Беларускай Народнай Рэспублікі.

— Сённяшняе маладое пакаленне вельмі добра ўспрымае інфармацыю перададзеную ў форме ілюстрацый або фільма. Гістарычныя дакументальныя фільмы павінны зацікавіць нашу моладзь. Фільм "Дзень Волі" найбліжэйшы да святкаванняў, а расказ Уладзіміра Арлова пры падтрымцы выдатнага дакументаліста Юрыя Хашчавацкага павінен быць добра ўспрыняты белліцэістамі. Іншая стужка "Слуцкі збройны чын" паказвае падзеі, якія былі паслядоўнасцю абвяшчэння незалежнасці Беларусі, а герой трэцяга фільма "Генерал незакончанай вайны" сам Станіслаў Булак-Балаховіч упісаўся ў гісторыю Беласточчыны, пражываючы тут разам са сваімі жаўнерамі пасля вайсковых дзеянняў, — гаварыў перад дэманстрацыяй фільмаў настаўнік гісторыі Яўген Янчук, які быў адказным за арганізаванне святкаванняў у Гайнаўскім белліцэі. Пра гістарычныя падзеі перыяду Беларускай Народнай Рэспублікі вучні размаўляюць на занятках беларускай мовы і гісторыі.

У другім паўгоддзі ў трэціх класах белгімназіі і белліцэя разглядаем тэмы па гісторыі Беларусі. Якраз хутка будзем таксама гаварыць пра сусветныя ўмовы, што давялі да фарміравання многіх нацыянальных дзяржаў і аб унутраных абставінах, што далі магчымасць абвяшчэння незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі, — заявіў Яўген Янчук. — Частка вучняў гэтыя ўрокі ўспрымае так, як іншыя гістарычныя заняткі, а некаторыя белліцэісты асабліва цікавяцца гістарычнымі падзеямі, што тычацца Беларусі і ў нас завязваецца дыскусія.

У актавай зале ў Гайнаўцы былі размешчаны беларускія нацыянальныя сімвалы — бел-чырвона-белы сцяг і герб "Пагоня". Вучні класа ІІ "б" белгімназіі расказалі школьным сябрам пра ўмовы, у якіх дайшло да абвяшчэння беларусамі дзяржаўнай незалежнасці і пра пастановы Рады БНР, дэкламавалі вершы, спявалі песні, чым выклікалі ўзнёслы, патрыятычны настрой.

— Вучні вельмі ахвотныя да вы-

ступаў і таму ўсе гімназісты з класа ІІ "б" запрэзентаваліся перад публікай, — заявіла іх настаўніца Анна Каліноўская. Паколькі ў гэтым класе былі вучні ахвотныя да спеву, рашыліся спяваць сола і ў групе. Частку гімна "Мы выйдзем шчыльнымі радамі" і іншыя патрыятычныя песні вучні выслухалі з даўніх запісаў. На ўроках беларускай мовы настаўнікі дакладней расказвалі пра падзеі 1918 гола.

— Трэба святкаваць 25 Сакавіка, бо мы — беларусы і вучымся ў беларускай школе, — заявілі гайнаўскія белгімназісткі, што толькі закончылі выступаць на сцэне.

Намеснік дырэктара гайнаўскай школы Ніна Лукасік уручыла выступаючым белгімназістам і іх настаўніцы майкі з лагатыпам Радыё Рацыя.

Сустрэча, выстаўка, фільмы

і лінейка ў Бельску-Падляшскім

Святочныя мерапрыемствы ў Бельску таксама адбываліся з нацыянальнымі беларускімі сімваламі. Перад будынкам белліцэя луналі бел-чырвонабелыя сцягі, а на калідорах расклеены былі святочныя плакаты, таксама з нацыянальнымі сімваламі і лозунгамі, напрыклад "Дзень Волі", ці "Свабодная Беларусь". Апрача школы суарганізатарам святкаванняў быў тут Клуб польска-беларускіх спраў.

— Якраз так склалася, што нашае нацыянальнае свята заўсёды выпадае

ў перыяд посту, а нашы ліцэісты ўжо здаўна хацелі спалучыць гэтае святкаванне з музыкай і гульнямі. У гэтым годзе нашая моладзь рашылася пасля Вялікадня больш спантанна і радасна адзначыць славутую гістарычную падзею, — заявіў дырэктар Бельскага белліцэя Андрэй Сцепанюк. 25 сакавіка бельскія белліцэісты спаткаліся са сваімі былымі педагогамі, колішнім дырэктарам Аляксеем Карпюком і былой настаўніцай беларускай мовы Зінаідай Дэмянюк.

— Раней мы ладзілі сустрэчы з людзьмі з Беластока або Варшавы, што адыгрываюць вялікую ролю ў беларускім жыцці. У гэтым годзе з той нагоды, што ладзім з'езд нашых выпускнікоў, мы рашыліся запрасіць у школу настаўнікаў, якія адыгралі вялікую ролю ў нашым беларускім жыцці ў Бельску, — сказаў дырэктар Андрэй Сцепанюк.

Сустрэча з настаўнікамі была наладжана на прынцыпах пытанняў вучняў і адказаў педагогаў. Былы дырэктар Аляксей Карпюк у асноўным расказваў пра Бельскі белліцэй пад яго кіраўніцтвам, гаварыў пра поспехі вучняў, іх клопаты і радасці, звяртаючы асаблівую ўвагу на лаўрэатаў прадметных конкурсаў, якіх тады ў белліцэі было многа. Былая настаўніца беларускай мовы Зінаіда Дэмянюк успамінала пра сваю вучобу ў белліцэі і пра сваю прафесійную працу. У кабінеце беларускай мовы была наладжана выстаўка яе вышываных прац, азагалоўленая "Залатыя рукі прафесар Зінаіды".

- Сваю першую вышываную працу я выканала, калі мне было 12 гадоў, а ў час маёй прафесійнай работы было мала часу, каб займацца маім любімым заняткам. Многа часу я стала прысвячаць вышыўцы з 2001 года, калі я перайшла на пенсію. Вышываю крыжыкам розныя матывы, у тым ліку і іконы. Сваіх работ я не прадаю, а толькі дарую знаёмым, заявіла Зінаіда Дэмянюк. Вучням, а асабліва дзяўчатам, спадабалася новая выстаўка.
- 25 Сакавіка я ўспрымаю як нашае свята незалежнасці, аб якім абавязкова трэба памятаць, — лічыць белліцэістка Ганна Мордань.
- Дзень Волі гэта нашае беларускае свята і мы хочам стварыць аснову, каб святкавала яго не толькі нашае пакаленне, але і наступныя. Яшчэ ў красавіку мы хочам прадоўжыць нашы святкаванні і плануем наладзіць тады турнір, на які хацелі б запрасіць моладзь з іншых школ, і гульні побач вогнішча. Зараз жа пост і прытым Вялікі пост і таму мы рашыліся расцягнуць святкаванні, удакладніла старшыня школьнага Клуба польскабеларускіх спраў Аляксандра Перавой.

Некаторыя з сабраных перайшлі таксама ў суседні кабінет гісторыі, дзе ў пачатку школьнага года было здадзена ў карыстанне новае дыдактычнае абсталяванне, прафінансаванае МУСіА. У новым афармленні гістарычнай залы выкарыстаны, між іншым, здымак урада БНР і іншыя гістарычныя матэрыялы. На сценах вісяць, між іншым, карта Вялікага Княства Літоўскага і працы з гістарычнымі падзеямі і асобамі, а ўсе подпісы на абсталяванні выкананы на беларускай літаратурнай мове.

— Абсталяванне кабінета запраектаваў і выканаў Міраслаў Здрайкоўскі з Беластока, але мы купілі таксама прылады для мультымедыйнай прэзентацыі. Карыстаючыся імі робім урокі больш займальнымі, — заявіў настаўнік гісторыі Уладзімір Вавульскі

Пасля абеду вучні Бельскага белліцэя мелі магчымасць паглядзець беларускія фільмы. Бельская школа наняла таксама аўтобус, на якім белліцэісты разам са сваімі настаўнікамі паехалі ў Беласток на святкаванні ў "Сподках" Ваяводскага асяродка анімацыі культуры.

У Комплексе школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Бельску-Падляшскім на наступны дзень вучні выступілі са слоўна-музычным мантажом. У час яго вучні маглі даведацца пра здарэнні, паслядоўнасцю якіх было абвяшчэнне незалежнасці Беларусі. Вучні дэкламавалі патрыятычныя беларускія вершы, праспявалі песню і запрэзентаваліся з беларускім танцам "Лянок".

— На ўроках беларускай мовы мы больш дакладна расказваем пра гістарычныя падзеі перыяду абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі. Гаворым таксама з вучнямі пра беларускія нацыянальныя сімвалы — герб "Пагоня" і бел-чырвона-белы сцяг, — заявіў настаўнік беларускай мовы з бельскай "тройкі" Андрэй Мароз, які разам з настаўнікамі Яраславам Падольцам і Аннай Вярцінскай наглядалі за падрыхтоўкай да школьных святкаванняў.

Што з гэтым дыскамфортам?

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

— Ці справамі нацыянальных і этнічных меншасцей у Польшчы павінна надалей займацца Міністэрства ўнутраных спраў і адміністрацыі ці — так, як гэта было да 2005 года — Міністэрства культуры і нацыянальнай спадчыны? Гэтае пытанне вяртаецца ў Сейме сёлета, у год, у якім мінае пяць гадоў ад прыняцця закону аб меншасцях. У канцы мая ў Любліне будзе нават сарганізавана асаблівага роду адзначанне гэтага юбілею.

Закон аб нацыянальных і этнічных меншасцях ды рэгіянальнай мове абавязвае ад 6 студзеня 2005 года (ад імя СЛД на чале ўрада стаяў у той час Марэк Бэлька). Акрэсліў ён, разам з законам аб галінах урадавай адміністрацыі, м.інш. што меншасныя пытанні ад МКіНС пераняло МУСіА, якое таксама трымае "патранаж" над канфесійнымі пытаннямі. Практыка дзеяння ведамства ўнутраных спраў і адміністрацыі паказала, што такое вырашэнне не задавальняе меншасных асяроддзяў. Яшчэ ў верасні 2008 г. у адказе на дэпутацкія інтэрпеляцыі "ў справе перанясення спраў звязаных з культурай нацынальных меншасцей з абсягу дзеянняў міністра ўнутраных спраў і адміністрацыі ў абсяг дзеянняў міністра культуры і нацыянальнай спадчычны", дзяржсакратар МУСіА Тамаш Сямоняк сканстатаваў: "У ацэнцы МУСіА магчымае раздзяленне кампетэнцыі магло б прынесці адмоўныя вынікі для нацыянальных і этнічных меншасцей з-за замінак (цяжкасцей) у рэалізацыі законных абавязкаў дзяржавы ў адносінах да меншасцей". Дадаў прытым, што такое раздзяленне і перанясенне мешасных спраў з МУСіА ў МКіНС "немагчымае ў святле абавязваючых правіл". Так вось у ліпені мінулага года група шаснаццаці дэпутатаў падала на рукі маршалка Сейма Браніслава Камароўскага праект змен у законах аб галінах урадавай адміністрацыі і аб меншасцях, на якія — як на абавязваючыя — спасылаўся міністр Сямоняк. Пад праектам падпісаліся вядомыя дэпутаты Клуба Лявіца і дэмакраты: Барташ Арлуковіч, Марэк Баліцкі, Анджэй Цэлінскі, Гжэгаж Напяральскі ці Ізабела Серакоўская, а таксама Багдан Ліс (Дэмакратычная партыя) і Нэлі Ракіта-Арнольд (ПіС). Дэпутатам-справаздаўцам стаў вядомы кракаўскі юрыст, член дэпутацкага клуба ДП Ян Відацкі. У абгрунтаванні напісана: "У час ПНР ведамствам адпаведным для нацыянальных і этнічных меншасцей было міністэрства ўнутраных спраў. У III РП, дзеля парвання з гэтай традыцыяй, справы нацыянальных меншасцей былі перададзены з МУС у Міністэрства культуры. Гэты ход меў істотнае абгрунтаванне — паколькі большасць праблем нацыянальных меншасцей у Польшчы датычыла культуры і адукацыі. Мела гэта не менш істотнае сімвалічнае значэнне. Дзяржава выразна паказвала такім чынам, што не хоча напыянальных меншаспей кантраляваць з пазіцыі сілавога ведамства, назіраючага за рознымі службамі, такімі як Паліцыя ці Памежная ахова, што асабліва істотнае на паграніччах, дзе кампактна пражываюць меншасці (асабліва літоўская, украінская, лэмкаўская і славацкая), а наадварот, хоча падтрымліваць культурную аўтаномію гэтых меншасцей, адракаючыся ад паліцыйна-адміністрацыйнага нагляду". Далей сцверджана, што астаўленне рэлігійных спраў у МУСіА мае сутнаснае абгрунтаванне,

затое пытанні нацыянальных меншасцей, галоўным чынам спраў звязаных з культурай і асветай, "далёка адыходзяць ад дзейнасці МУСіА". Дададзена: "Тым часам прадстаўнікі нацыянальных меншасцей заяўляюць аб сваім дыскамфорце ў сувязі з тым, што іх справы афармляе той самы міністр, які сочыць за паліцыйнымі часцямі, а іх справы ў агромным ведамстве ўнутраных спраў па сваёй натуры трактуюцца пабочна, не гаварыўшы ўжо аб рэалізацыі мэт, якімі сярод польскага насельніцтва займаецца міністр культуры".

У размове з "Нівай" дэпутат Відацкі тлумачыў чаму канфесійныя справы павінны застацца ў руках МУСіА, а нацыянальных меншасцей перайсці ў МКіНС:

Канфесійныя справы гэта з пункту гледжання дзяржавы перш за ўсё пытанні датычныя маёмасных спраў і павінны яны застацца ў МУСіА. Праблематыка нацыянальных меншасцей з гэтага пункту гледжання гэта галоўным чынам культура, за якую не павінен адказваць той самы міністр, які адказвае за Паліцыю ці Памежную ахову. Невядома, чаму польскую бібліятэку мае падтрымліваць міністр культуры, а бібліятэку меншасці якраз міністр унутраных спраў. Гэта самае датычыць, скажам, выдавання кніжак. Не можа быць так, як гэта ёсць у МУ-СіА, што, напрыклад, ромскае асяроддзе з ваколіц Кракава мае спыненыя датацыі на тры гады з-за таго, што блага разлічыла 300 злотых назначаных на адно з мерапрыемстваў і гэтак здарылася, хоць ромы тыя 300 зл. вярнулі [падобная сітуацыя мела месца ў выпадку Беларускага грамадска-культурнага таварыства — М. Х.].

Сярод дэпутатаў, падтрмымліваючых заяву аб змене гэтых двух законаў, ёсць таксама падляшскі дэпутат ад Лявіцы Яўген Чыквін:

— Ужо ў 2005-2007 гадах меншасныя асяроддзі фармулявалі пастулат, каб культурай меншасцей займалася міністэрства культуры, так як справамі асветы меншасцей займаецца адпаведнае міністэрства.

Ян Сычэўскі, старшыня БГКТ і віцэ-старшыня Таварыства беларускай культуры:

— Вельмі добра сталася б, каб меншасныя справы вярнуліся ў МКіНС, якое лепш да гэтага падрыхтаванае, а МУСіА не дае сабе рады з культурай. Памятаем той час, калі МУС займалася сочкай за меншасцямі. Цяпер час змяніўся, але ведамства ўнутраных спраў і адміністрацыі непадрыхтаванае да таго, каб займацца гэтай праблематыкай.

Прадстаўнік нямецкай меншасці, дэпутат з сеймавай меншаснай камісіі, а заадно адзін з падпісантаў праекта змены законаў Рышард Галля:

— МКіНС было прыязным меншасцям і на іх адкрытым. Неабходнае большае зразуменне для меншасцей ад таго, якое маецца цяпер у МУСіА. Не хапае тут адпаведнага чыноўніцкага апарату, а прытым самі меншасныя асяроддзі павінны ў большай ступені ўплываць на сродкі, якія ім назначаюцца. Так было ў МКіНС.

Ірэна Гаспаровіч, старшыня Супольнасці літоўцаў у Польшчы:

— Я ў сто працэнтах падтрымліваю ідэю перанясення меншасных спраў у міністэрства культуры. Практыка паказвае, што падтрымка МКіНС лепш адчувалася літоўскай меншасцю. Апрача таго сілавое ведамства блага асацыюецца.

Пятро Тыма, старшыня Саюза ўкраінцаў у Польшчы:

- Быў такі час, што на гэтую тэму горача дыскутавалася сярод меншасцей, была за такім вырашэннем частка прадстаўнікоў меншасцей у супольнай камісіі ўрада і меншасцей. Ад нейкага часу, аднак, у гэтай справе запанавала дзіўная цішыня. Праблемай з'яўляецца тое, што не хапае адной супольнай пазіцыі ўсіх меншасцей, хоць паасобныя меншасныя арганізацыі выказваюць думку, што лепш ім было пад МКіНС. Трэба, аднак, памятаць, што МКіНС справамі меншасцей займалася ў іншы перыяд і можа наша ўява аб тым часе і ў параўнанні да сённяшняга стану не супадаюць з рэальнасцю. Тут неабходны сур'ёзны аналіз усіх аспектаў функцыянавання праблематыкі меншасцей на ўзроўні ўрадавай адміністрацыі. Само перанясенне нашых спраў з міністэрства ў міністэрства не вырашыць праблем. Усё залежыць ад падрыхтоўкі, добрай волі і адкрытасці людзей, чыноўнікаў. Найважнейшае, аднак, тое, каб гэта мы гаварылі ў гэтай справе ў адзін голас.

Падпісантка праекта Нэлі Ракіта-Арнольд:

– Сэнсоўным з'яўляецца само адрозненне канфесійных спраў ад спраў нацыянальных і этнічных меншасцей. Гэтыя апошнія асацыююцца мне перш за ўсё з культурай, з захаваннем тоеснасці. Перанясенне спраў нацыянальных меншасцей у міністэрства культуры з'яўляецца абгрунтаваным, падыходзіць да паняцця "культура і захоўванне спадчыны". Дзякуючы меншасцям захоўваем супольную нацыянальную спадчыну. А ўвогуле я за тое, каб Міністэрства культуры было большым ведамствам, павінна мець большыя кампетэнцыі. А тое, каб засталіся разам канфесійныя і меншасныя справы ў МУСіА выкліча толькі непатрэбнае замяшанне.

У студзені гэтага года на рукі маршалка Камароўскага прыйшла з МУСіА ўрадавая пазіцыя наконт гэтага дэпутацкага праекта. Напісана ў ёй: "З сутнаснага пункту гледжання няма супрацьпаказанняў, каб вылучыць галіну "нацыянальныя і этнічныя меншасці". Аднак прымаючы пад увагу патрэбу рацыянальнага функцыянавання дзяржавы, выдаецца быць сумніўным вылучэнне галіны ўрадавай адміністрацыі, распараджаючайся гадавым бюджэтам узроўню больш за дзесяць мільёнаў злотых [сёлета меншасці маюць разам у МУСіА каля 14 млн зл. — М. X.] i абслугоўванай больш за дзесяццю працаўнікамі (цяпер адзінаццаццю)". У падагульненні сказана: "Урад дае адмоўную ацэнку абмяркоўванаму праекту закону і лічыць, што павінен быць ён аб'ектам далейшых легіслатыўных прац".

Дэпутат Яўген Чыквін:

— Сёння для падтрымкі гэтай навелізацыі няма волі ўрада. Урад хоча мець кантроль над датацыямі для меншасцей, значыць, кантроль над меншасцямі, бо без гэтых датацый толькі нешматлікія меншасныя групы змогуць даць сабе рады. З гэтай прычыны МУ-СіА хоча гэты кантроль захаваць.

Дэпутат Ян Відацкі:

— Нават калі Сейм адкіне гэты праект, дык сігнал, што ёсць такая праблема, прагучыць з сеймавай трыбуны.

Яшчэ ў красавіку праект навелізацыі мае абмяркоўваць сеймавая камісія нацыянальных і этнічных меншасцей. Пакуль невядома, калі трапіць ён пад пленарныя абрады Сейма.

Месца назначанае смерцю

Месца гэтае знаходзіцца ў адлегласці каля двух кіламетраў на поўдзень ад белавежскіх Падалян, непадалёку дарогі, што вядзе зараз у Асяродак лясной адукацыі "Ягелонскае". Не даязджаючы яшчэ да Асяродка, павярнуўшы налева на лініі кварталаў 500/501, трапім на стары кар'ер гравію. Цяпер тут ціха, спакойна. Быў ад-

нак такі перыяд у гісторыі гэтага пушчанскага закавулка, калі заліваўся ён людской крывёю. Тут падчас II сусветнай вайны, у 1941-1943 гадах, гітлераўцы расстралялі ажно 486 чалавек — палякаў, беларусаў, рускіх і яўрэяў. Гэта найвялікшае месца смяротнага пакарання на тэрыторыі ўсёй Белавежскай пушчы, тут спачыла палова ўсіх ахвяр памардаваных немцамі ў той час на гэтай тэрыторыі. Яўрэі, лікам 77 чалавек, закончылі тут сваё жыццё 10 жніўня 1941 года. Былі гэта хлопцы і мужчыны ва ўзросце 16-45 гадоў. Немцы дзень раней аддзялілі іх ад яўрэйскага грамадства Белавежы. Старэйшых мужчын і жанчын, а таксама дзяцей, адправілі ў Пружаны.

У 1960 годзе на месцы расстрэлаў у кар'еры гравію адкрылі помнік, які ў наступных гадах двойчы перарабляўся.

Вясной 1982 года месца гітлераўскага генацыду было добраўпарадкаванае нанова. На грамадскіх пачатках працавалі жыхары Белавежы, дапамагалі пагранічнікі і лясная служба. Разам забяспечылі яны ад апаўзання адхон, які акружае месца расстрэлаў, ачысцілі і вызначылі тэрыторыю, памецілі доступ. У цэнтры быў пастаўлены металічна-дубовы манумент вышынёй у некалькі метраў.

У 1997 годзе ў кар'еры ўзведзены былі новыя крыжы. Урачыстае іх асвячэнне адбылося 28 верасня 1997 года. Крыжы пасвяцілі настаяцелі абодух белавежскіх прыходаў — айцец Сяргей Корх і ксёндз Ежы Бузун. Ва ўрачыстасці ўдзельнічала дэлегацыя з Пружан, войт гміны Белавежа, прадстаўнікі паліцыі і пагранічнай аховы, а таксама жыхары.

У кар'еры зараз знаходзіцца невялікі валун, за якім пастаўлены два металічныя крыжы — праваслаўны і каталіцкі (дарэчы, варта было б дадаць тут яшчэ і яўрэйскі рэлігійны сімвал). На фоне — вялікая кампазіцыя з дрэва, якая выяўляе арла з раскінутымі крыламі. Перад ёй надпіс на дошках з дрэва: "У гэтым месцы ў 1941-43 гадах гітлераўскі акупант забіў 486 жыхароў Белавежы і ваколіц. Вечная ім памяць".

Пётр БАЙКО

Мікалай Бушко: Мае ўспаміны пра Кастуся Майсеню

Пра Кастуся Майсеню я ўпершыню пачуў у дзяцінстве, тады калі пачаў Ён будаваць гандлёвыя магазіны ці, як у нас казалі, "склепы". Такі склеп грамадскім чынам будавалі і ў нас, у Навасадах. Пры пабудове "памагалі" амаль усе вясковыя хлапчукі: насілі, здаецца, камяні. На адкрыцці склепу быў і К. Майсеня (дарэчы, не Кастусь, а як у нас гаварылі, прэзас Майсеня). Тады я Яго пабачыў упершыню. Ён нешта гаварыў і то мне запамяталася. Гэты фактар запамятаў я і таму, што на самаходзе, які прыехаў на адкрыццё склепу, было штось, што нас, дзяцей, найбольш цікавіла — "аранжада". Другі раз спаткаў я Майсеню, калі вучыўся ў сярэдняй школе ў Гайнаўцы і адведаў сваю сястру, якая працавала ў кіраваным Майсенем ПЗГС-е. Тады загаварыў Ён да мяне і гэта вельмі мяне ўразіла, бо загаварыў па-беларуску. Быў гэта ў маім маладым жыцці першы такі выпадак, паколькі ўсе "ўжэнднікі" гаварылі тады выключна па-польску. Нават вясковыя настаўнікі, хаця большасць з іх была беларусамі. А людзі гаварылі, што нават пасяджэнні праўлення Ён вёў і пратаколы казаў пісаць па-беларуску. Пасля пайшла гаворка, што яго выкінулі з ПЗГС. Ніхто не ведаў за што. Многія гаварылі, што яны гэтага не разумеюць. Побач казалі: "Такі гаспадар, столькі склепаў і гээсаў набудаваў і крыжы нейкія за гэта ат-

рымаў, а тут — звольнілі". Мой дзядзька Сяргей (сам кааператыўшчык), правы чалавек, гаварыў, што ўсе прычыны выдуманы, а Майсеня невінаваты. Пасля некалькіх гадоў, калі я працаваў на пагранічным пераходзе ў Семяноўцы, ізноў сустрэў Майсеню. Я даязджаў на працу поездам і тым самым поездам даязджаў Майсеня. Запамятаўся Ён мне з партфелем, з якога ў часе падарожжа выймаў і гартаў нейкія паперы. Тады працаваў Ён у "Імшары" і цераз Семяноўку дабіраўся на працу. Каля прыпынку, амаль заўсёды, сустракала яго машына, якая забірала, а пасля працы адвозіла на чыгуначны прыпынак у Семяноўцы. Пасажырскія цягнікі тады хадзілі нерэгулярна і часта першынство на трасе Семяноўка — Гайнаўка ўступалі таварным. У такім выпадку Майсеня, якога прывозілі на час, адпускаў машыну і чакаў поезда, шпацыруючы або мёрзнучы ў "пачакальні". Аднаго разу я адважыўся запрасіць яго да сябе ў офіс. Памятаю, што прыняў ён маю прапанову неяк стрымана і толькі пасля даўжэйшай размовы, калі я расказаў, што я ведаў пра Яго і што для мяне размова з Ім гэта гонар, неяк больш адкрыўся. Заходзіў пасля гэтага да мяне яшчэ некалькі разоў. Расказваў (паколькі я гэтым цікавіўся) пра "Імшар", запрашаў наведаць, але неяк (хаця я вельмі хацеў) — папасці ў "Імшар" так і не давялося.

Пасля я памяняў працу. Пачаў працаваць у Гайнаўцы і тут нашы дарогі зноў на доўгія годы сышліся. Спалучыла нас культура, у тым ліку беларуская. Мяне, як чалавека звонку, вельмі здзіўляла тое, што ў Гайнаўцы, дзе жыло так многа беларусаў, беларуская культура існавала неяк побач — у нейкім падполлі. Пачаў я рабіць усё, каб беларуская культура, так як і польская, знайшла сваё месца ва ўстановах культуры, а перш за ўсё ў кіраваным мною Гайнаўскім доме культуры. Тут мяне лёс ізноў спалучыў са сп. Майсенем. Былі тэта сустрэчы ў розных месцах. Працуючы ў ГДК, я яшчэ гаспадарыў, абрабляў некалькі гектараў зямлі. Памятаю, што раз адведаў мяне Кастусь на полі, за бараною. Здаецца, была гэта восень і я ці то баранаваў жыта, ці то "прыбіваў" пад будучы хлеб. Быў Ён тады хіба ўжо сакратаром ГП БГКТ прыехаў на чорнай "Волзе". Пусціў я каня і каля бараны абмяркоўвалі справы. Неяк у мяне скончылася вада і піць хацелася як халера. Паратаваў, выцягваючы з багажніка "Волгі" піва, Мірэк — шафёр Майсені. Ездзіў я таксама з Ім па вёсках (помню выезд у Трывежу). Там на заканчэнне сходу гуртка БГКТ дэманстраваў я на відэа (цягалі з сабой таксама тэлевізар) хіба "Крэсовую баладу" Тамары Саланевіч. З Майсенем і Мішай Байко ездзілі мы ў Белавежу, шукаючы месца для "Купалля".

Задумаў я і пераканаў да гэтага Прэзідыум ГП БГКТ, каб "Купалле", якое дагэтуль блукала па Беласточчыне, рабіць абавязкова ў Белавежы. Майсеня, як сакратар ГП, адобрыў маю прапанову і быў яе энтузіястам. Аглянулі спярша скансэн, з якім ад пачатку быў моцна звязаны Міша Байко (а пасля крыху і я). Паколькі ад нейкага часу ішлі дажджы і было там вельмі мокра, пачалі мы шукаць другога месца. Так трапілі на чыгуначную станцыю "Белавежа-Палац". Ніхто тады і не чуў на "Купаллі" ні пра Сычэўскага, ні пра Валю Ласкевіч. Яна неяк скептычна ставілася да гэтага. Адзін раз, калі мела весці са мной "Купалле", рашыла ў тым часе паехаць у Беларусь. Памятаю, што праца для Майсені была найважнейшай. Цяпер сказалі б, што быў гэта абсалютны прыярытэт. Многія (у тым ліку і я) ведалі пра незаслужаныя крыўды, якія Яго спаткалі. Цікава, што мала аб гэтым гаварыў Ён сам, а яшчэ менш пра людзей, якія Яго крыўдзілі. Паколькі ведаў я Майсеню доўгія гады і меў гонар з Ім супрацоўнічаць на грамадскай і культурнай ніве, тады і ўспамінаў шмат. Успамінаў выключна пазітыўных. Сп. Майсеня, бо так я да Яго звяртаўся (хаця многія разы прапанаваў гаварыць сабе на "ты"), у маёй памяці астаецца як Вялікі, Правы Чалавек абсалютна адданы беларускай справе.

Запісаў Віктар БУРА

Чым далей інтэрнэт пускае карані ў наша паўсядзённае жыццё, тым больш знаходзім магчымасцей яго выкарыстання. Адным з яскравых прыкладаў гэтага з'яўляецца ўсё большы пераход медыяў з друкаваных носьбітаў у віртуальную прастору. Сёння праз інтэрнэт мы можам не толькі пазнаёміцца з апошнімі навінамі ці аналітычнымі артыкуламі, што цалкам замяняе звычайную газету, але і навучыцца гэтую самую газету рабіць уласнымі намаганнямі.

З нядаўняга часу ў віртуальнай прасторы ўзніклі так званыя мультымы. "Мультыма — гэта мікс розных медыяў, э-газета, якую можна публікаваць у Сеціве, захоўваць у партабельным формаце і друкаваць. Апрача тэкстаў і графікі ў мультыме можна змяшчаць гукі, відэа і спасылкі на старонкі www", — так тлумачаць новую інтэрнэт-магчымасць стваральнікі сайта "Э-лекцыі", пра які сёння пойдзе гаворка.

Каб пазнаёміцца з гэтым незвычайным віртуальна-адукацыйным сайтам — вынікам ініцыятывы "Моладзевая Акцыя Мультымедыяў" (МАМ), трэба набраць на сваім камп'ютары адрас http://elekcyi.org. Перад нашымі вачыма адкрыецца даволі звыклае па форме, але вельмі неардынарнае па змесце выяўленне. З першай старонкі ў вочы кідаецца заклік "Зрабі электронную газету мультымы". Ну а ўжо як яе зрабіць распавядаецца ў шматлікіх рубрыках "Э-лекцый".

Старонка "Што да чаго?" гэта своеасаблівая прэзентацыя мультымы і спосабаў яе стварэння. "Менавіта тут — на Элекцыях — могуць знайсці падтрымку маладыя журналісты і іх настаўнікі. Няважна, ці рэдагуеце вы школьную сценгазэту, ці мультыму, ці ствараеце нешта зусім новае і нязнанае — Э-лекцыі дапамогуць вам дастойна прымяніць тэорыю ў практыцы! Напісаная прафесійнымі журналістамі рубрыка для тых, каму гэтага падасца мала, падкажа, як хутка і трапна знаходзіць у Сеціве патрэбную інфармацыю", — шчодра сыплюць абяцанні стваральнікі новага сайта. Пры гэтым яны кажуць, што гатовыя нават да жывога кантакту з тымі, каму залежыць на інфармацыйным напаўненні і рэдагаванні ўласнай газеты, але бракуе сіл.

Такі жывы кантакт ажыццяўляецца праз майстар-класы, пра якія распавядаецца ў аднайменнай наступнай рубрыцы. Прэзентуючы бесплатныя курсы, фонд "Новыя медыі" (пра яго, дарэчы, можна даведацца, клікнуўшы на слова "Фонд" уверсе цэлага выяўлення), сцвярджае, што пакажа, як ствараюцца СМІ, дапаможа зарыентавацца ў штодзённых плынях інфармацыі, а таксама раскрые механізмы стварэння мультымы дзеля спробы ўласных сіл у журналістыцы.

Выраб звычайнай газеты з дапамогай інтэрнэту, магчыма, камусьці падасца не вельмі цікавым і запатрабаваным — усё ж такі вялікае месца ў нашым жыцці адведзена тэлебачанню. Але і тут сваю дапамогу прапануюць натхняльнікі новага накірунку развіцця журналістыкі. На старонцы "Табе мала?" месцяцца своеасаблівыя інструкцыі, як уласнаруч зрабіць інтэрнэт-ТV. Праўда, не ўсе яны пакуль запоўнены інфармацыяй.

Паколькі новы накірунак ужо паспеў заваяваць думкі прагнучых прагрэсу маладзёнаў, то паказаць сябе ў якасці лепшага за іншых кожны мае магчымасць узяўшы ўдзел у конкурсах, пра якія распавядаецца на старонках "Конкурсы ад МАМ" і "Гранты і стажы".

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Беларусь, беларусы...

Заданні на чэмпіянат

Непрыкметна падышоў красавік і старт 19-га футбольнага чэмпіянату Беларусі. Аднак пралогам сезона сталі баталіі чарговага Кубка краіны. Вызначыліся ўжо фіналісты. У паўфіналах верх узялі фаварыты, тыя, на каго рабіліся асноўныя стаўкі. Барысаўскі БА-ТЭ двойчы ўзяў верх над салігорскім "Шахцёрам". Каманда Эдуарда Малафеева ўсё ж не здолела навязаць чэмпіёну сваёй волі і не закруціла інтрыгі. Прызнаў гэта і сам мэтр айчыннага трэнерскага цэха. А вось у іншай пары прадстаўнік другога дывізіёна, гераічны гомельскі ДБК ледзь не здзейсніў чарговай сенсацыі. Футбалісты домабудаўнічага камбіната саступілі ў першым паядынку жодзінскаму "Тарпеда" — 1:2. А ў другім матчы намінальна на чужым полі здолелі выйграць — 1:0. У агульным выніку выхаванцам Вячаслава Акшаева усё ж забракла аднаго гола для выхаду ў фінал. Такім чынам, выявіліся не толькі фіналісты, але і ўладальнікі пуцёвак у еўракубкі. Паколькі ў фінал нацыянальнага кубка выйшаў чэмпіён Беларусі БАТЭ, месца ў кваліфікацыі Лігі Еўропы аўтаматычна дасталася жодзінцам. Гэта першы ў гісторыі клуба выхад на афіцыйную міжнародную арэну.

Што датычыць чэмпіянату, то бясспрэчным фаварытам з'яўляецца клуб Анатоля Капскага. У міжсезонне барысаўцы страцілі толькі Сяргея Крыўца, які вельмі ўдала зараз выступае за познаньскі "Лех". Затое набылі ў "Гомеля" бразільскага хаўбека Рэнана Брэсана, які, здаецца, з ходу інтэграваўся ў калектыў. Вярнуўся ў абойму і форвард Арцём Канцавы. Іншага месца, акрамя першага, у стане каманды, якую ўпэўнена вядзе трэнер Віктар Ганчарэнка, і не плануюць.

Мінскае "Дынама", пацярпеўшы жорсткае фіяска ў кубкавым чвэрцьфінале ад ніжэйшага рангам і класам ДБК, будзе імкнуцца рэабілітавацца перад сваім аўтарытарным працадаўцам і заўзятарамі. Другой памылкі фактычны ўладальнік каманды Юрый Чыж трэнеру Сяргею Гурэнку не даверыць. Ад мінскага "Дынама" патрабуецца толькі першае месца, "адбіць" якое ў збалансаванага БАТЭ будзе надзвычай цяжка. Іншая праблема — лідара "Дынама" паўабаронцу Сяргея Кісляка зараз актыўна сватаюць у польскія і расійскія клубы. Істотным узмацненнем бела-блакітных напэўна стануць дасведчаны галкіпер Аляксандр Суліма і былы форвард магілёўцаў Аляксандр Сазанкоў. Іншае — кадравы зрух: прыход у структуру клуба на пасаду генеральнага дырэктара Валерыя Стральцова, які выключна плённа працаваў доўгія гады ў Магілёве.

У кожнага свае заданні на сезон. Напэўна, мінімум, які ставяць кіраўнікі салігорскага "Шахцёра" — бронзавыя ўзнагароды. Пад гэта і запрошаны эксцэнтрычны і часам непрадказальны настаўнік Эдуард Малафееў. Хто яшчэ можа пазмагацца за прызавыя месцы? Гродзенскі "Нёман" і брэсцкае "Дынама" — малаверагодна, хоць досвед Юрыя Пунтуса напэўна дапаможа футбалістам з берагоў Буга ўзняцца на новы ровень. Жодзінскае "Тарпеда" традыцыйна вылучаецца непаслядоўнасцю і няроўнымі адрэзкамі на доўгай турнірнай дыстанцыі. Амбітны наваполацкі "Нафтан", праўдападобна, зноў будзе здольны папсаваць нервы прызнаным лідарам. Перад мінскім "Партызанам", самай маладой і неабстралянай камандай вышэйшай лігі, адна мара — захаваць месца ў мацнейшым дывізіёне.

Магчымасці іншых калектываў прагназаваць цяжкавата. Цікава будзе назіраць за бабруйскай "Белшынай", якая вярнулася ў эліту пасля перапынку. Напэўна, марыць пра адраджэнне традыцый і "Віцебск", які летась ледзь не знесла "хваляй". Будзем сачыць.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

3 ☞працяг

Каля Новай Волі

doceniając wagi swych słów. Zalecono sporządzić jedynie dokumentację powykonawсzą". Царкоўка была ўзведзена ў 1974 годзе, а годам пазней высвечана. Адбываюцца там набажэнствы пры нагодзе паховін; таксама штогод у восьмую нядзелю пасля Вялікадня (тыдзень пасля Сёмухі).

Вярнуся на момант у Новую Волю. Частка вуліцы ў гэтай вёсцы мае асфальтавае палатно, іншая частка вымашчана калдобістай жвіроўкай. Ёсць там яшчэ адна крама, у будынку былой школы, аблепленым цяпер піўнымі рэкламамі. Дарога ж у напрамку царкоўкі і могілак, а далей у Маева, мае асноўны насціл з таго часу, калі фармаваліся тамашнія марэны.

Касцёл у Маеве ўражвае сваімі каменнымі сценамі, бо ж здаецца, што гэты матэрыял у атачэнні палёў, поўных крушняў, значыць гурбаў камення, быў найбольш адпаведным і не патрабаваў аплаты. Парафія была заснавана ў 1919 годзе і выдзелена з суседніх Сакалянскай, Сідранскай і Янаўскай. Захады наконт пабудовы касцёла пачаліся ў 1907 годзе, праект храма выканаў інжынер Марыян Бэр, уласнік маёнтка Лісія Норы, названых пазней Панскай Ялоўкай. Будаўнічыя працы пачаліся ў 1910 годзе, аднак былі спынены на час першай сусветнай вайны, пасля якой храм паступова завяршаўся і з 1926 года стаў месцам набажэн-

стваў. У 1930 годзе была там устаноўлена копія Чанстахоўскай Маці Божай, якая сталася аб'ектам асаблівага культу. Побач касцёла захаваліся плябанія і парафіяльны дом з канца XIX стагоддзя.

Крыху за Маевам школа ў Навінцы, у якой яшчэ адбываецца навучанне. Па дарозе з Навінкі ў Ялоўку пустыя будынкі колішняга эскаэру. Цяперашні эскаэр існуе ў Янаве і абрабляе ён палі, м.інш., вакол Новай Волі. Сама Ялоўка невялікая, захаваліся ў ёй традыцыйныя хаты, якія даволі дбайна дагледжаны.

З Ялоўкі задумаў я падацца ў бок Волькі. Нядаўна асфальтаваная вясковая вуліца вывела мяне зараз за апошнімі будынкамі ў такую непрахадзь на пашу паабапал рэчкі Бярвіхі, якую ўдалося мне пераадолець хіба толькі таму, што яшчэ грунт не паддаўся вясне, не размерзся. І дарога ў Вольку не спазнала хіба ніякага машчэння; легкавушка па ёй не паехала б. Затое прырода там як на далоні — марэнавыя краявіды надта прывабныя. Сама Волька гэта некалькі хат, па дарозе з Ялоўкі расце шэраг каштанаў, а пад імі шмат насення гэтых дрэў. Побач рэшткі нейкага тоўстага муру, магчыма, што менавіта там быў той маёнтак, тыя Лісія Норы, якіх зараз на мапах няма.

Мясцовасці на захад ад "Вялікай

Вёскі", якая распасцерлася ад Саколкі па Дуброву, утвараюць некалькі паралельных ліній, якія захопліваў чалавек высякаючы мажную калісь Навадворскую пушчу. Адну з гэтых ліній чалавечага фронту ў змаганні з лесам вызначаюць вёскі Новая Воля, Ялоўка і Волька, чарговую — Трасцянка, Хвашчэва і Маева. З Навадворскай пушчы асталася толькі двух-трохкіламетровая каса лесу ў напрамку Бобры. Дарэчы, і тут паяўляецца ўжо шмат новых аблясенняў.

(АДЫШОЎ ПРАФЕСАР ВАСІЛЬ БЕЛАКАЗОВІЧ)

Юрка ТРАЧУК

-1-

СЛОВЫ, ЯКІЯ ЗАПАМЯТАЛІСЯ НА ЎСЁ ЖЫЦЦЁ!

Хоць бл. п. праф. Васіль Белаказовіч прыходзіўся мне дзядзькам, дык даўжэйшы час я аб гэтым зусім не ведаў. Адкрыццё прыйшло позна, можа нават запозна. Мая бабуля, Сафія Хвашчэўская, якая была родам з Шашылаў, жыла коратка, усяго 52 гады. Я ніколі яе ў жыцці не бачыў. Памерла да майго нараджэння. Гэта яна найлепш усё ведала пра нашу сям'ю з Шашылаў і нашых адтуль сваякоў. Бацьку ўжо гэтыя справы так не цікавілі, хоць цікавілі цётку Лідзію, ягоную родную сястру. Гэта яна найбольш ведала пра нашу сям'ю з Шашылаў. І гэта ад яе я даведаўся, што ў Залешанах жыла дваюрадная сястра маёй бабулі Сакага перавозчыка...

Цягнік спыніўся на станцыі Лявіцкія. І тут выявілася, што Яўген меў рацыю. Дыспетчар па радыётэлефоне паведаміў кіраўніку цягніка, што падарожныя даедуць адно да прыпынку Беласток-Стадыён, а ў горад вымушаны будуць дабірацца на гарадскім транспарце. Так і было. На прыпынак гарадской камунікацыі на вуліцы Кавалерыйскай выйшла некалькі дзесяткаў падарожных. Выйшаў і я з кляшчэлеўскімі кампаньёнамі. Большасць з іх не мела аўтобусных білетаў і не было дзе іх купіць ды вымушаны былі ехаць "на зайца". Чаромхоўскія пенсіянеры падаваліся пераважна да лекараў-спецыялістаў і моцна хваляваліся, паколькі візіт мелі назначаны на дзевятую гадзіну раніцы. Але гэта не праблема чыгункі. Асноўнае, што выманіла яна ад кліентаў належную плату за праезд да канцавой станцыі Беласток-Цэнтфіі. Але перш, чым да гэтага дайшло, што мы сваякі, я даведаўся ад цёткі Тамары ў яе кватэры ў Варшаве. Даведаўся і не мог у гэта зразу паверыць! Але запамятаў гэта, як гаворыцца, на ўсё жыццё!

Цётка Тамара, а быў гэта, як здаецца, 1991 г., падышла мяне тады такімі

Moja mama pochodziła z Szeszył.

Хоць у сапраўднасці яе бабуля, якая на польскай мове пісалася Pelagia, у нашай жа сям'і была вядомай як Параска. Параска была роднай сястрой майго прадзеда Сымона Хвашчэўскага, які навекі спачыў у Шашылах.

На гэтыя словы я са здзіўленнем тады адказаў:

 Z Szeszył? Moja babcia pochodziła z Szeszył!

Тады жонка прафесара адказала:

— Traczukowie z Byster to moi kuzyni!

Я яшчэ больш гэтаму здзівіўся, таму што ніхто ў сям'і дагэтуль не ўспамінаў, што ў нас у Залешанах жылі якія-небудзь сваякі. Але цётчыны словы запамятаў назаўсёды! Адкрыццё прыйшло, як гэта часта бывае, выпадкова і нечакана, калі я па дарозе да бацькоў наведаў сваю цётку ў Сямятычах і больш пацікавіўся нашай сям'ёй з боку бацькі. Ад цёткі Лідзіі пачуў тады словы пра нашых сваякоў з Грэдалёў і Залешан. На гук слова Залешаны я амаль што не апынуўся ў шоку! Такое гэтая інфармацыя зрабіла на мне ўражанне! Зразу прыгадаліся мне словы цёткі Тамары, якія запамяталіся на ўсё жыццё! Я доўга думаў над тым! І доўга знаходзіўся пад іх уражаннем!

Прыехаўшы ў Люблін, я зразу пазваніў прафесару і з недаверам спытаў, ці сапраўды мы з'яўляемся сваякамі. Цётка пачаткова дыпламатычна маўчала, а пасля другі раз пацвердзіла тое, пра што гаварыла раней.

Падарожжа з сюрпрызамі Уладзімір СІДАРУК

У сераду, 31 сакавіка, падарож- кляшчэлеўскіх сяброў я даведаўся аб нічаў я ў Беласток на рэйкавым аўтобусе, які адпраўляецца з Чаромхі ў 6:55. У Кляшчэлях прыселася двух чыгуначных пенсіянераў, якія працавалі рэвізорамі. У час праверкі білетаў Яўген Ф. кінуў у бок кіраўніка цягніка:

- А хаця даедзем мы ў Беласток?
- А чаму мелі б не даехаць? папытаў гэты.
- Бо сёння дзяжурныя бастуюць, — паясніў сябра. — Пуці будуць блакіраваць з 8:30 да 10:00. Па радыё гаварылі...

Кіраўнік заявіў, што дыспетчар у Чаромсе нічога не гаварыў, таму палічыў заяву прыма-апрылісавым жартам. Абяцаў аднак, што справай пацікавіцца і адкажа нам пасля праверкі білетаў.

У кампаніі хутка прайшоў час. Ад ве пакарыстаемся паслугамі нямец-

апошняй рэструктурызацыі на чыгунцы, якая зводзіцца да ліквідацыі білетнай касы ў Гайнаўцы, ды абмежавання адміністрацыйных штатаў у паасобных суполках.

- А ці ведаеце, што беластоцкую Службу аховы чыгункі аб'яднаюць з Седльцамі, а Рэгіянальныя перавозкі пераносяць у Лапы? — гаварыў далей Яўген Ф.

Успомніў я пачаткі рэструктурызацыі на чыгунцы, якая тады зводзілася да ліквідацыі штатаў рабочых і кандуктараў у Чаромсе ды разбудовы адміністрацыі. Цяпер прыйшла чарга і на іх. Шкада, што надта позна.

– Бяда ў тым, — загаварыў Міхась А., — што чыгуначныя начальнікі не змогуць паміж сабою дамовіцца. Абазначае гэта, што неўзаба-

Адгаданка

1. княжацкі збройны атрад, 2. міфалагічны лясны дух, 3. антонім пазітыва, 4. малады шляхціч, які служыў пры манарху, 5. невялікая рухавая рыба, 6. горад у Швейцарыі над Тунскім возерам, 7. вялікі горад у цэнтры Беларусі, 8. адміністрацыйны цэнтр Тэхаса, 9. драўляны духавы музычны інструмент з клапанамі, 10. упарадкаваная паслядоўнасць, 11. дапамога, 12. кіргізскі горад у Ферганскай даліне, 13. традыцыйная назва найбольшага горада на поўдні В'етнама.

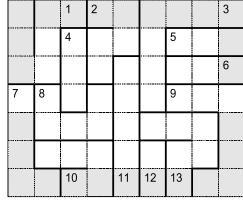
Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад поля з лічбай. У светлых палях атрымаецца рашэнне — афарызм Станіслава Леца.

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 10 нумара Авёс, воз, залп, ніць, тэст, Ур,

Рашэнне: Злы шэпт чуваць за сотні вёрст.

Кніжныя ўзнагароды высылаем Аляксандру Дабчынскаму з Беластока і Казіміру Радошку са Свебадзіцаў.

Hiba

PL ISSN 0546-1960 NR INDEKSU 366714

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка "Ніва". Старшыня: Яўген Вапа. **Адрас рэдакцыі:** 15-959 Białystok 2,

ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 84. Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22. **Internet**: http://niva.iig.pl/

E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа. Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба. Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі. Рэдактар "Зоркі":

Ганна Кандрацюк-Свярубская Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч, Міхась Спепанюк

Канцылярыя: Галіна Рамашка. Друкарня: "Orthdruk", Białystok. Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. rocznej — 130,5 zł.

Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowie-

(ш)

Prenumerata krajowa

Termin przyjmowania wpłat do 5-go dnia każdego miesiąca poprzedzającego okres rozpoczęcia prenumeraty. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie województwa podlaskiego oraz oddziały "RUCH" i "KOLPORTER" na terenie całego kraju. Cena prenumeraty kwartalnej - 32,5 zł., półrocznej — 65 zł.,

Prenumerata z wysyłką za granicę

Wpłaty przyjmuje "RUCH" S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa; telefony: +48(0)22 53-28-823 prenumerata płatna w walucie obcej, 0-2253-28-816, 53-28-819; — prenumerata platna w PLN; nr faxu: 0-2253-28-734

Prenumerata w redakcji

Planowana ilość numerów "Niwy" w 2010 roku — 52.

Poczta zwykła: Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 4,2 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę — kraje europejskie — 6,50 zł. — kraje pozaeuropejskie — 5,70 zł.

Poczta lotnicza: Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granice: — kraje europeiskie — 6.50 zł. — Ameryka Północna, Afryka — 6,90 zł., — Ameryka Południowa — 8,30 zł., — Australia i Oceania 10.50 zł.

Wpłaty przyjmuje: Rada Programowa Tygodnika "Niwa", BANK PEKAO S.A. O/Białystok 38 1240 5211 1111 0000 4929 0945

Nakład: 1 250 egz.

— Ойча Яраміне! Дапамажы нам падняць з заняпаду нашу мову. Каб з гонарам і радасцю мы гаварылі на ёй з Богам. Каб нашае слова гучэла ў Царкве і нашых сэрцах. Заступіся за нашага добрага брата Анатоля. Каб ягоны плён служыў нашаму адраджэнню і мацаванню ў веры Гасподняй.

Ад моманту, калі інак Мікалай выказаў над магілкай старца Яраміна гэтыя малітоўныя словы, прайшло некалькі месяцаў. Але яны з той жа сілай і свабодай гучаць у сэрцы і галаве. Як той вецер, які ахінуў нашу вандроўку па святых магілках у Жыровічах. Мы адчувалі, што старац Ярамін паспрыяў і нашаму знаёмству з гэтым — як пісала Ларыса Геніюш — святым куточкам на зямлі. Дзякуючы жыровіцкаму празорцу і цудатворцу, якім пасля смерці вернікі палічылі старца Яраміна, мы глянулі на Жыровічы вачыма інака Мікалая (літаратурны псеўданім: Зьніч). Бо наш апякун, інак Мікалай, трапіў у Жыровічы менавіта дзякуючы гэтаму святому.

* * *

Інак Мікалай быў рады, калі мы папрасілі звадзіць нас на манастырскія могілкі. Некраполія знаходзіцца нейкі кіламетр ад манастыра на ўзгорку, які завяршае капліца св. Юрыя. Магілы манахаў і святых уражваюць непрыкметнасцю, сціпласцю, аднолькавасцю. Месцы спачыну пазначаны жалезнымі крыжамі, якія самі па сабе напамінаюць лес. Над іх магілкамі мімавольна глядзіш на купалы манастыра, якія вытанчана кампануюцца з навакольнымі ўзгоркамі, далінай Шчары і лясамі. Адразу мы пайшлі да магілкі мучаніка Ігнація, духовага паплечніка св. Серафіма Жыровіцкага. Манах быў сведкам пакутлівай смерці святога, тайну адкрыў у апошнія хвіліны свайго жыцця. Серафім Жыровіцкі быў знішчаны ў зверска-вышуканы спосаб. Бальшавікі прывязалі яго да бульдозераў і жыўцом разарвалі на часткі. Па сённяшні дзень нельга вызначыць сібірскага месца спачыну святога. Таму вернікі прыходзяць да магілы яго духовага сябры архімандрыта Ігнація і тут адначасова моляцца да святога мучаніка Серафіма.

Наш візіт да згаданай магілкі перайшоў спадзяванні. Інак Мікалай дастаў са свайго скуранога партфеля нізку вершаў і прачытаў іх над магілай. Той запіс жывых чытанняў ахінуты буйным ветрам, які запісаўся разам са словамі на маім дыктафоне.

— Апошні верш я напісаў гадзінку да вашага прыезду, — сказаў нам Зьніч, — быццам бы ведаў, што прыйдзецца яго прачытаць у гэтым месцы.

Верш-малітва кранаў праблему духовай незалежнасці, якой натхняе Бог.

* * *

Пачаткова магілка старца Яраміна (у міры: Каваль) знаходзілася на манастырскім могільніку, але пасля многіх цудаў месца спачыну перанеслі на тэрыторыю манастыра. Ні адзін паломнік, які наведае Жыровічы, не абміне гэтага святога месца.

— Старца Яраміна бязбожнікі саслалі ў 1959 годзе, — распавядае інак Мікалай, — з Масквы. Яму было ўжо 80 гадоў. Там ён карыстаўся вялікім аўтарытэтам, да яго цягнула інтэлігенцыя і ўлады не ведалі як сябе паводзіць. І вось узнікла пытанне: што з ім зрабіць? Ну і саслалі ў Жыровічы. Для яго гэта было выгнанне, а для Жыровіцкага манастыра — вялікая ласка божая. Пяць гадкоў вялікі малітоўнік і празорца апекаваўся сваімі чадамі. І вось перад смерцю сказаў:

дак у лесе, заблудзілася дзіцянё, доўга не маглі яго знайсці, а праз некаторы час знайшлі шкілецік абгрызены птушкамі і звярамі. Яна вяртаецца, падае на магілку старца, лямантуе, кажа старцу, што калі ўжо такі лёс загінуць дзіцяняці, хай хоць дапаможа знайсці цельца і пахаваць па-хрысціянску! І страціла прытомнасць. Ачуняла, ужо зусім цёмна, ціха. І зноў па гэтай дарозе ідзе ў лес. Раптам бачыць, на сустрэчу ідзе цёмная плямка. Падыходзіць і бачыць — дачушка. Яна і плача ад радасці і пабіць яе гатова, кажа: "Дзе ты была?" — "Мамачка, я табе хацела ягадак набраць, а дзеткі ўсё што знайду сабе забіралі. І я крышку ад іх адышла ўбок і заблудзілася".

- А як ты выйшла?
- Дзедушка ў чорным узяў за ручку і вывеў мяне з гушчы.

* * *

У час вячэрні, калі набліжаўся мо-

"Прыходзьце да мяне на магілку, маліцеся, буду памагаць…".

Першы цуд здарыўся паўгода пасля смерці старца Яраміна. Адна маладая маці з шасцігадовай дачушкай, якія жылі непадалёк узгорка, на якім могілкі, прыйшлі памаліцца на яго магілку. Набліжаўся вечар. Сонейка садзілася ўжо да зыходу. Але матуля бачыць як суседскія дзеткі ідуць у дуброўку па ягады. І дачушка кажа:

- Мамачка, можна? Я з імі пайду.— Ну ідзі, кажа.
- Праз нейкі час дзеткі вяртаюцца, сонейка ўжо села, прыцемкі, а дачушкі няма. Матуля кажа: "А дзе яна?" А дзеці кажуць: "Адстала ад нас". Матуля кінулася ў лес, гукае, лямантуе— не адгукаецца ніхто. А ў яе перад вачыма стаіць, што вось нядаўна быў выпа-

мант міравання, да мяне падышла маленькая прыгожая бабулька, без слова ўзяла за руку ды павяла без чагргі да міравання. Мяне здзівіла, калі чарга без злосці і са зразуменнем дала нам дарогу. Бабуля сама па сабе напамінала мне персанаж з казкі. І я не памылялася. Пасля мне сказалі, што "заапекавалася" мной маці той дачушкі з першага цуду старца Яраміна. Бабуля — сёння інакіня Георгія ў Жыровіцкім манастыры. Яе дачушка — ігумення гродзенскага манастыра...

Ад таго ўсяго Міра Лукша дастала лісток паперы і ў натхненні запісала:

Памяць муроў і сэрцаў у сэрцах жывых б'ецца вера лунае над краем верым-жывем-памятаем

Жыровічы, 2.11.2009

11.04 — 17.04

(22.03. — 20.04.) Зваротны пункт у жыцці. Варта выстартаваць з новымі задумамі і праектамі, да якіх прымерваешся здаўна. Закрыеш стары раздзел жыцця, адкрыеш наступны. 15-19.04. можа ўсё валіцца, ды табе волас з галавы не ўпадзе.

(21.04. — 21.05.) З 15.04. (да 19.04.) знойдзеш супольнае нават з тымі, з якімі да гэтай пары не мог дагаварыцца. Удасца табе вырашыць канфлікты, кіруючыся розумам, не сэрцам. На працы карыстайся новымі перспектывамі і магчымасцю выбараў. Калі ты памыліўся, прызнайся адразу.

(22.05. — 22.06.) У табе вызваліцца аграмадная энергія, якую выкарыстай сэнсоўна. Знайдзі, аднак, час на адпачынак, задбай аб здароўе. Асоба, якой падабаешся, не будзе траціць часу на доўгія захады. Некаторыя справы пойдуць на плюс, ды пільнуйся "гакаў".

(23.06. — 23.07.) Апетыт на жыццё, пошукі новага досведу. Крыху эмацыянальнай гайданкі. На працы могуць быць нечаканыя змены, на якія не будзеш мець уплыву. Трэба будзе заняцца справай, якую ты лічыў ужо закрытай. Будзеш імпанаваць іншым ведамі і адказнасцю. З 16.04. (да 20.04.) можа агарнуць цябе меланхолія.

(24.07. — 23.08.) Да 20.04. ловіш моцны вецер у сває ветразі, верыш у сябе. Многа радасці і задавальнення асабліва ад поспехаў блізкіх асоб. Ад новых уражанняў аж закружыцца ў галаве. Не аб'ядайся, бо можаш хутка паправіцца.

(24.08. — 23.09.) Ведаеш свае моцныя і слабыя бакі, маеш многа цярплівасці, каб зрэалізаваць смелыя планы. Але пакуль ты не ў найлепшай форме. Не пераймайся, толькі запаволь тэмп або адмоўся ад заданняў, на якія не маеш сілы ці ахвоты. Навучыся адмаўляць, ды зважай, каб не пакрыўдзіць кагосьці, каму неабходная падтрымка.

(24.09. — 23.10.) Адкрываюцца перад табой новыя фінансавыя магчымасці. Свабодныя Шалі знойдуць сваю палавінку, а іншыя задбаюць пра сужонства. Замест старацца за крэдыт, пачні ашчаджаць. На працы будзеш як маланка (крыху горш у тых, хто вядзе свой інтарэс).

(24.10. — 22.11.) Задбай аб сваё здароўе. Трэба табе больш часу на адпачынак, каханне. Падумай аб змене прафесіі або спецыяльнасці, паправе стандарту жыцця. Поспехі на кожным рандэву. Знаёмыя не любяць людзей поспеху, дык не дай ім нагоды для плётак.

(23.11.—22.12.) Ачаруеш амаль кожнага. Адкрыеш у сабе новы талент, які хутка выкарыстаеш. Дома (і на працы), калі цябе папракнуць у дэспатызме, будзеш злосны і сварлівы, ды хутка палагодзіш справу. Навучыся адмаўляць! 3-за твае ўступчывасці цябе выкарыстоўваюць. Калі хтосьці з табою не пагаджаецца, яго права; неўзабаве акажацца, на чыім баку рацыя.

(23.12. — 20.01.) Радасць, бестурботнасць. Можаш здабыць тое, што было толькі ў марах. Трываласць і поспехі ў парах. Крыху свабоды на працы ці ў школе. У пачуццях бачаць цябе як асобу моцную і ўражлівую. Асцярожна падыходзь да выдавання грошай.

(21.01. — 19.02.) Перастань думаць пра сябе, будзь спантанны! Не пагружайся ў лянівасці і марах, выберыся кудысьці з большым лікам асоб. Прыемна таксама дома. Многа прапаноў цікавага занятку, да таго добра платнага. Найлепш выбраць канкрэтную мэту і яе трымацца.

(20.02.—21.03.) Да 20.04. маеш вельмі чуткі нос да інтарэсаў і шчасце да неверагодных нагод! Ды можа парвацца мілае знаёмства. На працы не прадбачваюцца нейкія відныя поспехі, ды час не змарнаваны. Добры час на рашэнні— не адкладвай нічога на пасля.

Агата АРЛЯНСКАЯ

